

Bojan Marotti

Zavod za povijest i filozofiju znanosti HAZU
Ante Kovačića 5, HR-10000 Zagreb
marotti@hazu.hr
bojan.marotti@zg.t-com.hr

O NADSLOVCIMA NA HRVATSKIM RIJEČIMA U VRANČIĆEVU RJEČNIKU

Vt Vocalium quantitatem, & aliquarum Consonantium litterarum sonum expr(i)meremus: nolimus eos imitari, qui more Græcorum lineolis, vel Hebræorum, qui punctis utuntur. Nam hæ lineæ, & puncta facilius immutantur, vel eliduntur, quàm à plerisque intelliguntur. Commodius visum est, eas duplicare, nempe sic: Aa, ee, ij, oo, uu. (Vrančić 1606./1995:116)¹

U svome je petojezičnome rječniku, objelodanjenu u Mletcima pod naslovom *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum* (1595.), Faust Vrančić pri zapisu hrvatskih riječi mjestimice rabio i nadslovke. Posrijedi su tri znaka — oštri, tupi i zavinuti — naslijeđena iz tradicije grčkih gramatika. U prilogu se razmatraju sve hrvatske riječi koje su u Vrančićevu rječniku obilježene nekim od triju spomenutih nadslovaka. Pri tome se pokušava odgonetnuti njihovo “značenje”, tj. odgovoriti na pitanje je li poraba svakoga od tih triju znakova u Vrančićevu rječniku ustaljena. Pokaže li se da jest, otvara se novo pitanje: je li na osnovi njihove porabe, no ostajući strogo unutar skupa obilježenih riječi, tj. ne izlazeći “izvan korpusa”, te samo na osnovi njihovih uzajamnih odnosa, bez “komparativnoga materijala” uzetoga iz naših narječja (Putanec 1971:11), moguće opisati naglasni sustav koji je njima trebao (ili mogao) biti zapisan. Raščlamba pokazuje da takav opis nije moguće podastrijeti — sve da se u obzir uzmu i udvajanje samoglasnika i udvaja-

¹ Ovaj je prilog u velikoj mjeri proširena, znatno izmijenjena i dotjerana inačica izlaganja održanoga na Međunarodnome znanstvenome skupu *Faust Vrančić i njegovo doba: U povodu 400. obljetnice objavljivanja Novih strojeva Fausta Vrančića* (Vodice — Šibenik, 22. — 23. rujna 2015.). To je izlaganje objavljeno u istoimenome zborniku (ur. Marijana Borić, Zrinka Blažević i Bojan Marotti, Memorijalni centar »Faust Vrančić«, Prvić Luka, 2018., str. 101–126). Cjeloviti se zapis knjigopisne jedinice može naći u *Povijesti uporabljenih djela* na kraju ovoga priloga.

nje suglasnika u zapisu pojedinih primjera — i to upravo zbog neustaljene porabe triju navedenih nadslovaka. U *Dodatku* se donosi popis svih obilježanih riječi iz Vrančićeva rječnika, kao i usporedba s odnosnim primjerima iz Lodereckerova djela *Dictionarium septem diversarum linguarum* (1605.).

Predmet i pristup

Pobrajujući “posebnosti” Vrančićeva jezika, u poznatome članku »Apostile uz ›Dictionarium quinque nobilissimarum Europe linguarum« (1595) Fausta Vrančića hrvatski filolog i leksikograf Valentin Putanec kao jednu od tih posebnosti navodi i naglasak pa s time u vezi kaže ovako: »O Vrančićevu akcentu treba pisati posebnu studiju na osnovi njegovih djela, i ona bi mogla biti vrijedan prilog za kronologiju nekih pojava u hrvatsko-srpskoj akcentuaciji« (Putanec 1971:12). Putanec pri tome razmatra nekoliko primjera, u kojima na osnovi Vrančićeva zapisa pojedinih riječi “prepoznaje” ili “uspostavlja” naglasak koji je Vrančić, prema njegovu mišljenju, namjeravao zapisati te istodobno obrazlaže i svoj pristup, iznoseći na koji je način, općenito uzevši, to moguće (u)činiti. Evo kako glasi taj malo duži ulomak:

»Može se [naglasak — B. M.] deducirati na osnovi dvostručenja vokala (dužina) te konzonanata (kratkoća) i komparativnog materijala dobivenog na osnovi proučavanja naših dijalekata. Osim toga autor upotrebljava i akcenatske znakove koji nam omogućuju određivanje njegovih akcenata. To su znakovi ´, ` , ^ . Na osnovi ovakva označavanja i uspoređivanjem sa štokavskim i čakavskim akcentima možemo gotovo uvijek odrediti koji je akcenat mislio staviti Vrančić na svoje riječi: *múka* »labor« treba čitati *mùka*, a *mukà* »brašno« kao *mùkà* (usp. u *Životu* 86 *vazmi muukee*, tj. čitaj *mùkē*), *meàš* čitaj kao *mejâš*, a *lòv* kao *lôv*, *peet* čitaj *pêt*, *bitti* kao *bìti*, *peest* kao *pêst*, *od loze* i *od lozee* kao *lozê*, *laan* kao *lân*, genitiv *lanà* kao *lanâ*, *laaxacz* kao *lâžac* (kanovački?, usp. štok. *làžac*, za kanovački u Šibeniku usp. Hraste, *Filologija* 1, 63), *hotè* kao *hotê*, *szramotà* kao *sramotâ*.« (Putanec 1971:11–12)

Svatko će se jamačno složiti s time da o Vrančićevu “akcentu” treba pisati “posebnu studiju”. No koliko to može biti osjetljiv, pa i mukotrpan posao, pokazuje upravo navedeni ulomak iz Putančeva članka. Naime, u tome je ulomku lako uočiti znatne nedosljednosti. Prije svega, iz raščlambе proistječe da dva različita nadslovka² mogu imati isto značenje, ali i to

² U ovome se prilogu dosljedno rabi riječ *nadslovak* za sve znakove koji se zapisuju »iznad slova«. Pojam nadslovka valja strogo razlikovati od pojma naglasaka, jer nije *a priori* jasno što se takvim znakovima doista označuje: naglasak (kao svežanj razlikovnih obilježja), kakvo (razlikovno) naglasno obilježje, primjerice kračina ili dulji-

da jedan te isti nadslovak može imati dva značenja.³ Primjerice, oštri znak u riječi *múka*, koja znači ‘napor’,⁴ ‘trud’ (latinski *labor*), valja odčitati kao *mùka*, tj. kao kratkosilazni naglasak, kojim se dakle označuje naglašena kračina, no tako treba odčitati i tupi znak u riječi *mukà* (‘brašno’, latinski *farina*), naime kao *mùkà* (valja pri tome uočiti da u zapisu *mukà* duljina samoglasnika *u* ničim nije obilježena). S druge strane, isti taj tupi znak u riječi *meàš* valja odčitati kao silazno naglašenu duljinu, tj. kao *mejâš*, kako treba odčitati i oštri znak u riječi *lòv*, tj. kao *lôv*. No silazno naglašena duljina u riječima *peet* i *peest* obilježena je udvajanjem samoglasnika *e*, dakle *ee*, pa te zapise valja odčitati kao *pêt* i *pêst*. To pak znači da se silazno naglašena duljina može obilježiti na tri načina: tupim znakom (*meàš*), oštrim znakom (*lòv*) i udvajanjem samoglasnika (*peet*, *peest*). Ali i (silazno) naglašena kračina može se obilježiti trima načinima, naime oštrim znakom (*múka*), tupim znakom (*mukà*) te udvajanjem suglasnika, kako se vidi iz zapisa *bitti*, koji pak treba odčitati kao *bìti*. Nadalje, udvojenim se samoglasnikom može obilježiti i visokouzlazna duljina, naime tzv. neoakut ili čakavski akut,⁵ kako se vidi iz primjera *muukee*, koji treba odčitati kao *mùkē* (uočiti je ovdje da je u zapisu *muukee* duljina samoglasnika *u* obilježena njego-

na samoglasnika, ili pak nešto treće. Zapravo, *a priori* nije jasno ni to rabe li se spomenuti znakovi na prozodijskoj ili na neprozodijskoj razini. Vidi o tome pitanje u svojevrsnome “tekstološkome priručniku” što ga je za potrebe niza *Stoljeća hrvatske književnosti* sastavio Josip Vončina i to poglavlje *Nadslovci i naglasci* (1999:171–178). Usp. npr. rečenicu: »Davno je uvedeno da se u tekstovima hrvatskoga dijalektalnog pjesništva čakavske grane nadslovcima obilježuju naglasne osobine« (isto, 174). Ili pak ovu: »Ipak, bit će korisno provesti najmanju prijeko potrebnu mjeru nadslovaka: koja pokazuje naglasne opreke« (isto, 175). Usp. također Marotti 2013:I.11.

³ To da nadslovak »može imati dva značenja«, znači zapravo to da se može rabiti na dva različita načina.

⁴ Značenje pojedine riječi redovito navodim u jednostrukim navodnicima, a njezin lik (saussureovski rečeno *signifiant*) kosopisom, kao u primjeru: riječ (tj. lik) *zemlja* znači ‘zemlja’, a i riječ (tj. lik) *terra* znači ‘zemlja’ (samo u drugome sustavu).

⁵ Pitanje o imenu toga naglasaka vidi Marotti 2013:I.277–278. O pojmovima visokouzlaznosti i dubokouzlaznosti, kao i o njihovoj razlici vidi László 1996b:433–438, poglavlja *Dugouzlaznost* i *Raznomjesnost oviska*. Pokojni je profesor László razlikovao stari hrvatski visokouzlazni (upravo “visoki uzlazni”) naglasak, koji se gdjekada zove neoakutom, a katkada opet čakavskim akutom (sam ga je često nazivao i hrvatskim akutom), od novoštokavskoga dubokouzlaznoga (upravo “dubokoga uzlaznoga”) naglasaka, koji se obično zove dugouzlaznim, a koji se u štokavskome petonaglasju smjenjuje s visokouzlaznim. Za strogi opis toga naglasaka vidi László 1996a:339. Usp. i sljedeći ulomak, gdje se opisuje “visokouzlazni napjevak”: »Visokí se uzlazni dugī jednoslogī napjevak... ozbiljāvā 'visom na kōncu, na_drugōj polovici, na_drugōme hīpu, kojega god d'uga jednosloga. Nēmā razd'iobenē ograničē, jer se javljā na kojeme god sl'ogu u_izgovornōj cjelin'i« (isto, 337). Općenito se služim nazivljem što ga je rabio profesor László, no budući da ono nije u nas u cijelosti prihvaćeno, u ovome prilogu kadšto upozoravam na moguće razlike.

vim udvajanjem, ali da ničim nije obilježeno mjesto naglasaka, tj. mjesto siline (László: natiska), nije naime obilježeno koja je od tih dviju duljina doista naglašena). K tomu, nije posve jasno zašto bi zapis *od lozee* trebalo pročitati *od lozê*, jer bi se očekivalo *od lozê* (prema primjeru *muukee* = *mūkê*), a posve je neobična tvrdnja da i zapis *od loze* treba pročitati *od lozê*, jer u zapisu *od loze* nema ničega što bi na to upućivalo (naime nema uopće nikakve obilježenosti). Slično se može ustvrditi i za odčitani naglasak *mejãš*, jer bi se, i opet prema primjeru *mūkê*, očekivalo *mejãš* (drugo je pitanje što je ta visokouzlazna duljina u tome primjeru drugačije zapisana).

Napokon, u takvim se razmatranjima znade i pogriješiti. Naime, u Vrančićevu se petojezičnome rječniku⁶ zapis *mukà* ne navodi u latinskoj natuknici *farina*, kako kaže Putanec, nego u natuknici *vexatio*. To znači da za istu riječ imamo dva različita zapisa *Múka* i *Mukà*,⁷ jednom u natuknici *labor*, a drugi put u natuknici *vexatio* (dakle u istome ili u vrlo bliskome značenju). I upravo nam ta neujednačenost, neustaljenost zapisa kazuje da moramo biti oprezni (vrančićevski rečeno: da valja biti opreznu). A takvih primjera, kako će se vidjeti, u rječniku ima još dosta. Naprotiv, u natuknici *farina* nalazimo zapis *Muuka*, bez nadslovka, ali s udvojenim samoglasnikom *u*. Ako bismo u nominativu jednine te riječi pretpostavili naglasak *mūkà* ('brašno'), na temelju genitiva jednine *mūkê* (u mogućem sustavu čakavskoga, i ujedno starohrvatskoga tronaglasja), to bi značilo da je udvojenim samoglasnicima obilježena samo duljina, a ne i mjesto siline. No zapisano je samo *múke*, a mjesto siline odčitali smo, ili ako se tako hoće — dodali smo mi sami (kao što je u *muukee* zapisano samo *mūkê*).

K tomu, nije dobro naveden ni zapis *lanà*, jer u latinskoj natuknici *linterus* nalazimo hrvatski prijevod *Od Laná*, dakle s oštrim znakom na prvome *a* zdesna, a ne s tupim znakom.

Mogao bi sada tkogod pomisliti da su naglasci *mūkà*, *mūkê* pogriješni, ili možda krivo odčitani, ali to naravno ne bi bila istina. Upravo su to naglas-

⁶ Vrančićev petojezični rječnik *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae, & Ungaricae* navodim prema pretisku iz 1992. Nakladnik ističe da je to 6. izdanje, brojeći pri tome ono od 1595. kao prvo. Preostala bi četiri izdanja bila redom ova: 2. izdanje — Petar Loderecker, *Dictionarium septem diversarum linguarum, videlicet Latine, Italice, Dalmatice, Bohemicè, Polonicè, Germanicè, & Ungaricè, unà cum cuiuslibet linguae registro sive repertorio vernaculo, in quo candidus lector, sui idiomatis vocabulum, facillè invenire poterit*, E Typographæo Ottmariano, Praga, 1605. (o Lodereckerovu će rječniku još biti govora); 3. izdanje — József Thewrewk (tj. Török), *Dictionarium pentaglottum*, Typis Belnayanis, Posonii, 1834.; 4. izdanje — pretisak: Liber, Zagreb, 1971.; 5. izdanje — pretisak: *The Bridge: A Journal of Croatian Literature, Collection of Croatian Literature*, sv. 1., 1990., str. 199–234.

⁷ Sve Vrančićeve zapise hrvatskih riječi strogo poštujem, uključujući i razliku između velikoga i maloga slova.

ci koji se očekuju, na temelju pretpostavke o tronaglasnome čakavskome sustavu koji je Vrančić kanio zapisati (a to jest pretpostavka od koje polazi Putanec). Slično je i s naglascima *mūka* ('napor', 'trud'), *lōv*, *pēt*, *biti*, *pēst*, *lān*, *lanà*, *sramotà*, itd., s iznimkom onoga *mejāš* i *od lozē*, koji su doduše mogući naglasci, ali u sustavu gdje bude *mūkē*, dakle u tronaglasnome sustavu, očekuje se *mejāš* i *od lozē*. Pitanje dakle nije jesu li to dobri naglasci, nego je li to ono što je Vrančić zapisao (ili htio zapisati). Takav nas pristup dovodi u neposrednu blizinu nečega što se u logici zove *circulus vitiosus*:⁸ istraživanje smo pokrenuli s nakanom da odgovorimo na pitanje na koji je način Vrančić rabio nadslovke te udvajanje samoglasnika i suglasnika, a sve to kako bismo dokučili koji je naglasni sustav namjeravao zapisati, no usuprot tomu – mi smo taj naglasni sustav pretpostavili i na osnovi njega započeli odgonetavati znakovlje, učitavajući pri tome ono što znamo neovisno o samome Vrančiću (to je taj "komparativni materijal"). Istraživanje bi se naime moralo držati samoga Vrančićeva rječnika, tj. samoga "korpusa" te pokušati razaznati značenje nadslovaka (kao i značenje udvajanja samoglasnika i suglasnika) tako reći – "iz sustava", a ne izvan njega, "iz okoline". To je dakle pristup koji bi – općenito govoreći, a ne samo kada je riječ o Vrančiću – valjalo promicati. Pokušaj pak da se na osnovi takva pristupa razmotri značenje nadslovaka u Vrančićevu rječniku, predmet je ovoga priloga.

Raznolika poraba nadslovaka

Ali da se vratimo na početak. Kao i mnogi drugi hrvatski pisci, posebice oni stariji, te osobito sastavljači rječnika i pisci slovnica, tako je i Faust Vrančić u svome petojezičnome rječniku pri zapisu hrvatskih riječi mjestimice rabio i nadslovke. Njihovo je bilježenje, grubo uzevši, uvjetovano željom da se riječ zapiše što "vjernije". U porabi su uglavnom bila tri znaka, naslijeđena iz tradicije grčkih gramatika, kojima se u grčkome označuju ova tri naglasna (Marotti 2013:I.12):

1. ´ – oštri naglasak, tj. akut (ὀξεῖα προσωδία)
2. ` – teški naglasak, tj. gravis (βαρεῖα προσωδία)
3. ~ – zavnuti naglasak, tj. cirkumfleks (περισπωμένη προσωδία).

Latinska je gramatička tradicija preuzela tri navedena znaka, premda ta trovrsnost nije bila potrebna da bi se zapisao naglasak u latinskome je-

⁸ Vidi o tome Marotti 2013:I.46–49. Usp. npr. sljedeći stavak: »može se naime dogoditi da se o značenju nadslovaka govori na temelju pretpostavljenoga naglasnoga sustava, a da se istodobno razmatra naglasni sustav na temelju pretpostavljenoga značenja nadslovaka«.

ziku (a kako je vrijeme protjecalo, nije više trebala ni za zapis grčkoga naglašivanja). U naših se je pisaca posljednji znak redovito javljao u jednoj svojoj inačici, tj. kao alograf, i to u obliku “krovića”, naime ovako: ^ . Poraba tih triju znakova traje u Hrvatskoj kakvih 250 godina, recimo od Kašićeve slovnice *Institutiones linguae Illyricae*, objelodanjene 1604. pa sve do polovice devetnaestoga stoljeća, jer ih nalazimo primjerice još i u *Ilirskoj slovnici* Vjekoslava Babukića, objavljenoj 1854. (Babukić navedene znakove, te ujedno i same naglaske koji su njima obilježeni, zove *oštrim, težkim i zavinjenim*),⁹ te također u *Slovnici Hèrvatskoj* Antuna Mažuranića, izašloj godine 1859. Ali dakako, njihova je poraba potvrđena i prije Kašića, primjerice u Vrančića, a i poslije Mažuranića, jer se je navedenim trima znakovima u bilježenju novoštokavskoga četveronaglasja znao služiti i Bulcsú László.¹⁰

No spomenutim se nadslovcima nisu svi pisci služili na isti način, tj. nisu ih svi rabili u istome “značenju”. To je neobično važna činjenica i pri ovakvu istraživanju bitno ju je osvijestiti na vrijeme, tj. prije negoli se pristupi razmatranju kojega god pisca, u ovome slučaju Vrančića i njegove porabe nadslovaka. Valja naime uvidjeti da u takvu istraživanju ne može biti nikakva “apriorizma”, da se dakle ne može *a priori* znati što je kojemu piscu određeni znak doista značio.

Razmatrajući značenje nadslovaka u Vitezovićevu *Lexiconu*, da bih upozorio na to o kakvoj je raznolikosti riječ, bio sam odabrao šest hrvatskih pisaca koji su se u svojim djelima služili trima nadslovcima (ili jednim od triju). Riječ je o sljedećim djelima (Marotti 2013:I.25–39): Bartol Kašić, *Institutionum linguae Illyricae libri duo* 1604./2002; Ardelio Della Bella, *Istruzioni grammaticali della lingua illirica* 1728./2006;¹¹ Petar Knežević, *Pisme duhòvnè ràzlikè* 1765; Šime Starčević, *Nòvà ricsòslovica iliricskà* 1812./2002; Ignjat Alojzije Brlić, *Grammatik der illirischen Sprache* 1850; Vjekoslav Babukić, *Ilirska slovnica* 1854. Evo što se može zaključiti o raznolikoj porabi nadslovaka na osnovi tako odabranoga uzorka (navodim samo zaglavak, bez raščlambe i potanka izvoda) (Marotti 2013:I.38):

Tupim je znakom bilježeno sljedeće:

- naglašena kračina, tj. kratkosilazni naglasak (Kašić, Della Bella)

⁹ Babukić kaže ovako: »Znakovah, kojimi se naglasak bilježi imade tri: *težki* (accentus gravis); *oštri* (accentus acutus) i *zavinjeni* (accentus circumflexus)« (1854:30). A *zavinjeni* piše kao “krović”, tj. ^ .

¹⁰ Profesor ih je László, u razgovoru, pa pomalo i u šali, običavao zvati “oštrac”, “tupac” i “krović”.

¹¹ Slovnica objelodanjena godine 1728. ispred rječnika pod naslovom *Dizionario Italiano, Latino, Illirico*.

- duljina neovisno o naglasku (Knežević)
- silazno naglašena duljina, tj. dugosilazni naglasak, i zanaglasna duljina (Starčević, Brlić)
- kratkosilazni i kratkouzlazni naglasak (Babukić).

Oštrim je znakom bilježeno sljedeće:

- silazno naglašena duljina, tj. dugosilazni naglasak (Kašić)
- silazno naglašena duljina, tj. dugosilazni naglasak, i zanaglasna duljina (Della Bella, Babukić)
- novoštokavski dugouzlazni naglasak (Starčević, gdjegdje Brlić)
- visokouzlazni naglasak i prednaglasna duljina (Brlić).

Zavinutim je znakom bilježeno sljedeće:

- visokouzlazni naglasak (Kašić, Della Bella)
- kratkouzlazni naglasak (Starčević)
- naglašena kračina, tj. kratkosilazni naglasak (Brlić)
- novoštokavski dugouzlazni naglasak (Babukić).

Valja se dakle složiti s onim što je svojedobno ustvrdio Šime Starčević (1812./2002:113):¹² »Koliko kgnìgah iliriczkih otvorish, toliko chesh varstah od nadslovàkah nájti, i viditi, da se nijedan skoro ní je toliko tarsio svakoj besidi svoj nàravski glàs dati, koliko Otac Philipovich u knjigam *Nauka Ka[r]stjanskoga*, i Stulli u svojem Ricsòlovniku, dali se ni oni svagdi ne slàxù shto u nadslovku, shto u istom glàsu«.

Ipak, budući da od nečega treba započeti, može se prihvatiti, ali samo kao "radna pretpostavka", ono što jest bivalo dosta često, da tupi znak označuje naglašenu kračinu (premda, kako smo vidjeli, ne u svakoga pisca), oštri naglašenu duljinu, a kadšto i nenaglašenu (primjerice onako kao u mađarskome ili u češkome), a slično i zavinuti, tj. da označuje naglašenu duljinu, ali katkada i nenaglašenu (posebice ako se pisac kojim se bavimo, oštrim nije služio).

Važno se pitanje međutim postavlja onda kada se rabe i oštri i zavinuti znak u stanovnome djelu istodobno, pitanje koje se može sročiti ovako: razlikuje li dotični pisac te "dvije duljine", ili spomenute znakove rabi *promiscue*? Dakako, već bi mogući iznalazak da jedan od tih znakova označuje naglašenu, a drugi nenaglašenu duljinu bio vrijedan, ali sa stajališta hrvatskoga jezika, koji poznaje još jednu oprjeku na tonemnoj razini, naime onu

¹² Zanimljivo je da i Starčević, u slovnici koja je objavljena prije više od dvije stotine godina, rabi riječ *nadslovak* u istome značenju u kojoj se ta riječ rabi i u ovome prilogu. Usp. i Marotti 2013:I.38.

po visini tona (László: napjevka), ključno je pitanje zapravo ovo: bilježi li spomenuti pisac razliku između silaznosti i uzlaznosti? K tomu, ukoliko tu razliku bilježi, ili ju nastoji zabilježiti, postavlja se ujedno i pitanje kojim znakom zapisuje silaznost, a kojim uzlaznost, jer ni u tome nije bilo jedinstva u naših pisaca. Napokon, želimo li u potpunosti proniknuti u naglasni sustav koji spomenuti pisac rabi i nastoji ga zabilježiti, valja razmotriti i o kojoj je uzlaznosti riječ (visokoj ili dubokoj).

Kada je pak posrijedi Vrančićev rječnik, treba uzeti u obzir i to da Vrančić rabi i udvajanje samoglasnika i udvajanje suglasnika. U tome je bilo veće suglasnosti među našim piscima, pa je udvojeni samoglasnik redovito značio duljinu toga samoglasnika (zapravo duljinu toga sloga), pri čem i dalje ostaje pitanje je li ta duljina naglašena ili nije, dočim je udvojeni suglasnik redovito označivao da je prethodni slog kratak i naglašen, a razmjerno je rijetko značio nenaglašenu kraćinu. Takva udvajanja dako nisu nadslovcima, ali se u širem smislu mogu smatrati nekom vrstom obilježnosti, tj. nekom vrstom dodatne obavijesti koju može sadržavati inače neobilježeni zapis. Moglo bi se stoga ustvrditi da se obilježnost postiže na različite načine: nadslovcima, podslovcima,¹³ udvajanjem samoglasnika, udvajanjem suglasnika, itd.

Uzmemo li u obzir sve načine koje rabi Vrančić, dakle ukupno 5 “znakova” (3 nadslovka i 2 udvajanja), valja primijetiti da je to i više nego što je potrebno da bi se zapisao koji mu drago sustav unutar skupa svih hrvatskih (naravnih) sustava (László: unutar hrvatskoga sustavlja). Pitanje je samo kako se tim “znakovima” služi.

Obilježene riječi u Vrančićevu rječniku

U Vrančićevu se rječniku nalazi ukupno 971 riječ pojavnica koja je na neki način obilježena: bilo nadslovcima, bilo udvajanjem samoglasnika ili suglasnika. Budući da je 10 riječi obilježeno na dva načina, tj. dvama “znakovima”, a jedna riječ štoviše i na tri načina, dakle trima “znakovima”, u cjelovitu se popisu svih primjera nalazi 12 pojavnica više (10 + 2), i to zato što se 10 riječi javlja dva puta (tj. na dvama različitim mjestima u popisu), a jedna dakle tri puta (tj. na trima mjestima).¹⁴ Evo tih primjera (11 riječi različnica):

- *Bolijèè* (u natuknici *satius*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga samoglasnika

¹³ Kao primjerice u hebrejskome.

¹⁴ Taj popis svih primjera donosim u *Dodatku*.

- *Dáár* (u natuknici *munus*), jedanput zbog oštrog znaka, drugi put zbog udvojenoga samoglasnika, a treći put zbog dvaju (istovjetnih) nadslovaka
- *Hittàr* (u natuknici *ocyor*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika
- *Kàrà* (u natuknici *controversia*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog dvaju (istovjetnih) nadslovaka
- *mukeè* (u natuknici *simila*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga samoglasnika
- *Oppekà* (u natuknici *later*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika
- *Oppovijßt* (u natuknici *omen*), jedanput zbog udvojenoga samoglasnika, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika
- *Peddeßeet* (u natuknici *quinquaginta*), jedanput zbog udvojenoga samoglasnika, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika
- *Roffzà* (u natuknici *ros*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika
- *Villè* (u natuknici *furca*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika
- *Zvòir* (u natuknici *animàl, animans*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika.

Prema tome, u popisu se zapravo nalaze 983 riječi pojavnice (971 + 12), od čega 283 primjera s nadslovkom (223 s tupim znakom, 56 s oštrim znakom i 4 sa zavnutim znakom), 486 primjera s udvojenim samoglasnikom, 212 primjera s udvojenim suglasnikom te 2 primjera s dvama (istovjetnim) nadslovcima. Ono što je na prvi pogled neobično, jest omjer primjera s nadslovkom i primjera s nekim udvajanjem, tj. 283 : 698, gdje je potonjih više nego dvostruko više. Posebice iznenađuje to da su među primjerima s nekim nadslovkom svega 4 riječi različnice obilježene zavnutim znakom te da je samo 56 riječi različnica obilježeno oštrim znakom. No od tih je 56 riječi različnica njih 13 potvrđeno i u zapisu s tupim znakom. Evo tih primjera:

- *akó* (u natuknici *sin* 'Dà-akó-ne') i *akò* (u natuknici *nisi* 'Neg-akò') te *Akò* (2 puta, u natuknicama *num* i *si*)
- *Brafno* (u natuknici *esca*) i *Brafno* (u natuknici *viaticum*)
- *Csrivá* (u natuknici *intestina*) i *Csrivà* (u natuknici *exta*)
- *Dá* (u natuknici *ast*) i *Dà* (8 puta, u natuknicama *quod, sed, sedenim,*

sin ‘Dà-akó-ne’, *tamen, ut, verò, verum*) te *dà* (2 puta, u dvama dodatcima rječniku: IC i SA)¹⁵

- *Dó* (u natuknici *adusque*) i *Dò* (2 puta, u natuknicama *tenus* i *usque*)
- *Ká* (u natuknici *ad*) i *Kà* (u natuknici *versus*)
- *Kotál* (u natuknici *cacabus*) i *Kotàl* (u natuknici *lebes*)
- *Moré* (u natuknici *aequor*) i *Morè* (u natuknici *mare*)
- *Múka* (u natuknici *labor*) i *Mukà* (u natuknici *vexatio*, različit nadslovak na različiteme mjestu)
- *né* (u natuknici *ferè* ‘Malo-da né’) i *Nè* (u natuknici *ne*) te *nè* (2 puta, u natuknicama *quidni* ‘Zafto nè’ i *quin?* ‘Kako nè?’)
- *Nú* (u natuknici *age*) i *Nù* (u dodatku U)
- *Skodá* (u natuknici *damnum*) i *Skodà* (u natuknici *intertrimen[t]um*)
- *Zponé* (u natuknici *compedes*) i *Sponè* (u natuknici *pedica*, u nešto drugačijem zapisu).

Pri tome u primjerima *Dá* i *Dà* (*dà*), *Dó* i *Dò*, *Ká* i *Kà*, *né* i *Nè* (*nè*), *Nú* i *Nù*, premda je riječ o kolebanju, valja primijetiti da nijedan od dvaju nadslova-ka nije uporabljen na prozodijskoj razini. Posrijedi je običaj preuzet iz (novovjekovnoga) latinskoga da se neke vrste riječi, kao što su prijedlozi i ve-znici, a u latinskome osobito prilozni, obilježe (obično) tupim znakom na posljednjem slogu. No u Vrančićevu se rječniku vidi kolebanje i u latin-skim primjerima, npr. *verò*, ali *certé*. U latinskome takvo obilježavanje služi ponajviše tomu da bi se razlikovale vrste riječi, recimo prilog od glagola, npr. *amarè* ‘gorko’, ‘s gorčinom’ od *amare* ‘voljeti’. Može se reći da u takvim primjerima tupi znak (a i oštri u *certé*) znači zapravo ‘prilog’.

No u Vrančićevu se rječniku vidi kolebanje i u zapisu duljine u mađar-skome, pa bude npr. *nyúl* ‘zec’ (u natuknici *lepus*), dakle s oštrim znakom (kako je i danas), ali i *határ* ‘granica’ (u natuknici *limes*), gdje je duljina obi-lježena tupim znakom (danas *határ*), a bude katkada i poput primjera *saa-ros* ‘blatan’ (u natuknici *limosus*), gdje je pak duljina obilježena udvojenim samoglasnikom *a*, tj. *aa* (danas *sáros*).

Ako bismo sada, na osnovi preostalih 8 primjera, pretpostavili da je re-cimo u zapisu *Csrivà* tupim znakom na posljednjem slogu obilježena na-glašena kračina, da bi dakle to u današnjem zapisu bilo *črivà*, tada tomu proturječe zapisi *akó* i *Múka*, jer bi i njih valjalo odčitati s kratkosilaznim

¹⁵ Kada se primjeri javljaju u kojem od triju dodataka Vrančićevu rječniku, tada umjesto latinske natuknice navodim pokratu dotičnoga dodatka, i to: U = *Vocabula Dalmatica, quae Ungari sibi usurparunt*, IC = *Institutio Christiana*, SA = *Symbolum apostolorum*.

naglaskom, tj. *akò*¹⁶ i *mùka*, što opet znači da je u tim primjerima naglašena kračina obilježena oštrim znakom (osim naravno što zapisu *Csrivà* proturječi i zapis *Csrivá*). U zapisima *Brafno* i *Brafno*, *Morè* i *Morè*, *Skodá* i *Skodà* te *Zponé* i *Sponè*, neovisno o kojem je nadslovku riječ, ne očekuje se da je silina na tome mjestu, tj. ne očekuje se da bi bio naglašen posljednji slog (trebalo bi naime biti *brășno*, *mòre* (ili *mòre*), *škòda* i *spòne*). Napokon, ako bismo u zapisu *Kotál* i odčitali *kotâl*, tj. da je oštrim znakom obilježena visokouzlazna duljina, tomu bi proturječili već navedeni primjeri *akó*, *Múka* i *Csrivá*.

U načelu, i to bi bilo dovoljno da se izvede zaključak kako značenje nadslovaka u Vrančićevu rječniku nije moguće utvrditi. Štoviše, za takav bi zaključak bio dovoljan i samo jedan protuprimjer onomu što smo pretpostavili, osim ako se za taj protuprimjer, s vrlo čvrstim razlogom, ne bi moglo ustvrditi da je posrijedi propust, omaha, ili štogod slično. Proturječja međutim ima još, i to dosta. Tako bi u primjerima *Dobrotá* (u natuknici *bonitas*), *Kúp* (u natuknici *acervus*), genitiv jednine *Laná* (u natuknici *linteus* 'Od Laná'), *Mís* (u natuknici *mus*), *Peró* (u natuknici *penna*) i *Potóp* (u natuknici *diluvium*) oštrim znakom bila obilježena naglašena kračina (u današnjem zapisu *dobrotà*, *kùp*, *lanà*, *míš*, *però* i *potòp*), u primjeru *Lóv* (u natuknici *venatio*) silazna duljina (u današnjem zapisu *lòv*), u primjeru *Móy* (u natuknici *meus*) visokouzlazna duljina (u današnjem zapisu *môj*), dočim bi u primjerima *Grudá* (u natuknici *gleba*) i *Verá* (u natuknici *fides*) oštrim znakom bio obilježen pogrješan slog, tj. posljednji umjesto pretposljednje, jer se očekuje (u današnjem zapisu) *grùda* i *vèra* (dakle recimo *Grúda* i *Véra*). Sve to dakako na pretpostavci čakavskoga tronaglasnoga sustava.

S druge strane, u primjerima bi *Bogàth* (u natuknici *dives*), *Dicà* (u natuknici *liberi*), *Dinya* (u dodatku U), *Dnò* (u natuknici *fundum*), *Maglà* (u natuknici *nebula*), *Nogà* (u natuknici *tibia pedis*) i *Telè* (u natuknici *vitulus*) tupim znakom bila obilježena naglašena kračina (u današnjem zapisu *bogàt*, *dicà*, *dinja*, *dnò*, *maglà*, *nogà* i *telè*), u primjerima *Krìv* (u natuknici *limus*) i *Sztàn* (u natuknici *domicilium*) silazna duljina (u današnjem zapisu *krìv* i *stân*), u primjerima *lozè* (u natuknici *palmes* 'Prut-od lozè') i *Meàs* (u natuknici *limes*) visokouzlazna duljina (u današnjem zapisu *lozè* i *mejãš*), dočim bi u primjerima *Koxà* (u natuknici *pellis*), *Malò* (u natuknici *paulum*) i *Ranà* (u natuknici *vulnus*) tupim znakom bio obilježen pogrješan slog, tj. posljednji umjesto pretposljednje, jer se očekuje (u današnjem zapisu) *kòža*, *màlo* i *ràna* (dakle recimo *Kòxa*, *Màlo* i *Ràna*). Sve to i opet na pretpostavci čakavskoga tronaglasnoga sustava.

¹⁶ Novoštokavski je naglasak *àko*, premda se danas uglavnom propisuje kao "standardan" naglasni lik *ako*.

K svemu tomu valja dodati i (jedina) četiri primjera sa zavnutim znakom: *Karâ* (u natuknici *iurgium*), *Lûgh* (u natuknici *cinis*), *Szvitâ* (u natuknici *stola*) i *Szvitâk* (u natuknici *cicindela*). U zapisu bi *Karâ* zavnutim znakom bila obilježena naglašena kračina (u današnjem zapisu *karà*, zapravo *kārà*), u zapisu bi *Szvitâ* bio obilježen pogrješan slog, tj. posljednji umjesto pretposljednega, jer se očekuje (u današnjem zapisu) *svîta*, dočim bi u zapisima *Lûgh* i *Szvitâk* zavnutim znakom bila obilježena visokouzlazna duljina (u današnjem zapisu *lûg* i *svitâk*).¹⁷ Osobito je važan zapis *Lûgh*, koji bi mogao biti potvrda da je Vrančić zavnutim znakom bilježio visokouzlaznu duljinu, jer je to jedna od onih dragocjenih riječi u ovakvim istraživanjima. Dragocjenost riječi *lûg*, koja znači ‘pepeo’, sastoji se u tome što se ona u nominativu jednine razlikuje samo (visokom) uzlaznom duljinom od riječi *lûg*, koja znači ‘gaj’, a ima silaznu duljinu. Na taj se način na tonemnoj razini može uspostaviti oprjeka uzlaznost : silaznost, tj. *lûg* : *lûg*, i to je ujedno najmanja razlika među tim dvjema riječima (bolje bi bilo reći — dvjema postavama), promjena koje uvjetuje istodobno i promjenu značenja. Tako je i s parom *sûd* ‘prosuda’, ‘sudište’ : *sûd* ‘posuda’.

Te se riječi u današnjem književnome jeziku u nominativu jednine ne razlikuju po naglasku: sve četiri naime u spomenutom padežu imaju dugosilazni naglasak, tj. u današnjem zapisu *lûg*, *lûg*, *sûd*, *sûd*. U genitivu se jednine međutim pojedini parovi razlikuju, jer se u dvjema od navedenih riječi dugosilazni “održava”, tj. bude *lûga* i *sûda* (naime ‘gaja’ i ‘posude’), a u dvjema se mijenja u dugouzlazni, tj. bude *lûga* i *sûda* (naime ‘pepela’ i ‘prosude’, ‘sudišta’). Ovi potonji primjeri pokazuju da njihov dugosilazni naglasak iz nominativa jednine nije izvoran, nego da je naknadno izjednačen s izvornim dugosilaznim, kakav nalazimo u dvama prethodnim primjerima. S druge strane, prije novoštokavskoga pomaka siline za jedan slog uljevo u tih je imenica genitiv jednine bio *lûgà*, *sûdà*. Prema tome, u književnome je jeziku *lûg*, *lûga* i *sûd*, *sûda*, u tronaglasju (čakavskome, ali također u štokavskome) *lûg*, *lûgà* i *sûd*, *sûdà*, a u štokavskome je petonaglasju, naime u sustavu najveće naglasne raznolikosti, *lûg*, *lûga* i *sûd*, *sûda*, gdje se u sklonidbi tih riječi smjenjuju dvije uzlaznosti, visoka (stara hrvatska) i duboka (novoštokavska), što je velika rijetkost.

Od tih (i sličnih) parova oprjeka treba zapravo i započeti ovakva istraživanja, no upravo ih ne nalazimo u Vrančićevu rječniku. Vrančić riječ *lûg* navodi tri puta, jedanput u navedenom zapisu *Lûgh*, drugi put u zapisu

¹⁷ Za naglaske poput *svitâk* vidi Hraste 1959:8, kao i Moguš 1966:67. Za razdiobu: kračina : silazna duljina : visokouzlazna duljina u takvim primjerima vidi Lisac 2009:117–118.

Luugh (u natuknici *lixivium*), a treći put u zapisu *Lug* (u dodatku U),¹⁸ dočim riječ *lûg* navodi šest puta, i to tri puta u zapisu *Luugh* (u natuknicama *lucus*,¹⁹ *saltus* i *sylva*), dva puta u zapisu *Luug* (u natuknici *nemus* i u dodatku U),²⁰ te jednom u genitivu jednine u zapisu *Od-Luga* (u natuknici *sylvestris*). Prema tome, izuzmemo li zapis *Lûgh*, te dva neobilježena zapisa (*Lug* i *Od-Luga*), preostaje nam šest zapisa s udvojenim suglasnikom *u*, tj. *uu* (dočetno se *h* ovdje može zanemariti), gdje je obilježena duljina, ali nije ujedno i uzlaznost ili silaznost. To znači da — poredamo li tih šest zapisa ovako: *Luugh*, *Luugh*, *Luugh*, *Luugh*, *Luug*, *Luug* — nije moguće odgovoriti kojemu zapisu, ili kojemu liku, pripada koje značenje, a da pri tome ne (po)gledamo latinski, talijanski, njemački ili mađarski prijevod. Dakle, to nije moguće učiniti *samo* na osnovi zapisa.

Usporedbe radi, za razliku od Vrančićeva rječnika, u Vitezovićevu rječniku to jest moguće učiniti, i to *samo* na osnovi zapisa. Vitezović te dvije riječi razlikuje u zapisu ovako: *lûg* ‘pepeo’ i *lûg* ‘gaj’ (dakle oštrim znakom bilježi visokouzlaznu duljinu, taj tzv. čakavski ili hrvatski akut, a zavinitim znakom silaznu duljinu, tj. dugosilazni naglasak). Tu razliku provodi dosljedno, jer se zapis *lûg* javlja na osam mjesta u njegovu rječniku svagda u istome značenju u natuknicama *cinefacere*, *ciner*, *cinflare*, *cinis*, *lix*, *lixivia* (dva puta) i *India* (u četvrtome dodatku), dočim se zapis *lûg* nalazi na dvama mjestima, također u istome značenju (u natuknicama *nemus* i *saltus*²).²¹ I to je ta bitna razlika.

Dosljednost u zapisu neobično je važna, jer svjedoči o njegovoj ustaljenosti, pokazujući da poraba pojedinoga nadslovka nije “slučajna”, ili “proizvoljna”, nego da se određeni nadslovak bilježi svjesno i s posve određenom namjerom. Primjerice, zapis *vodà*, gdje je tupim znakom obilježena naglašena kračina, tj. kratkosilazni naglasak (dakle u današnjem zapisu *vodà*), javlja se 24 puta u Vitezovićevu *Lexiconu*, i to svagda samo u takvu zapisu: u natuknicama *aqua*, *aqua eximia* (pod *aqua*, 2 puta), *aqua fluvialis* (pod *aqua*), *aqua fontana*, *aqua sacra* (pod *aqua*), *aqua jugis* (pod *aqua*), *aqua languida*, *stagnum* (pod *aqua*), *aqua nivalis* (pod *aqua*), *aqua palustris* (pod *aqua*, 2 puta), *aqua puteana*, *aqua putealis* (pod *aqua*), *aqua salsa*, *aquæ marinæ*

¹⁸ To je dodatak u kojem Vrančić donosi riječi koje su, po njegovu mišljenju, Mađari posudili od Hrvata. Zanimljivo je da u tome popisu riječ *Lug* navodi mađarski kao *Luug* (danas *lûg*).

¹⁹ Tu je zapis zapravo *Luügh*, ali to će biti tiskarska pogreška. Osim nje u toj natuknici ima i hrvatsku otpovjednicu *Gay* (kao i u natuknici *nemus*).

²⁰ Na tome mjestu ima dakle zapis *Luug*, a u mađarskome navodi *Lugas*.

²¹ Raspravljajući o značenju nadslovaka u Vitezovićevu *Lexiconu*, upozorio sam na 30 takvih parova oprjeka (premda ih ima znatno više). Vidi Marotti 2013:I.208–229.

(pod *aqua*), *aqua stativa* (pod *aqua*), *cataracta*¹, *fervet aqua* (pod *fervere*), *guttus gutturnium* (pod *guttus*), *humilis aqua* (pod *humilis*), *lymphā, nilli, paracentesis, siphon, stacte, stativeæ, stranguria*, dočim se genitiv jednine iste imenice, u Vitezovićevu zapisu *vodé*, gdje je oštrim znakom obilježena visokozlazna duljina, tj. čakavski akut (dakle u današnjem zapisu *vodē*), javlja 13 puta u istovjetnu zapisu: *agoga, alluvio, crepido, deficit aqua* (pod *deficere*), *exundatio, haustus aquæ, vini* (pod *haustus*², 2 puta), *hydria, hydrophòbus, malabathrum, haurire a(u)quam* (tj. *aquam*) *de puteo* (pod *puteus*, 2 puta), *remulcare* (Marotti 2013:I.252).²²

A slično je i s parom *sūd* i *sûd*. Riječ *sūd* Vrančić navodi četiri puta, i to tri puta u zapisu *Szuud* (u natuknicama *arbitrium, existimatio* i *opinio*), a jedanput u zapisu *Szud* (u natuknici *iuditium*), dočim riječ *sûd* navodi jedanput, i to u zapisu *Szuud* (u natuknici *vas*). I tu je vidljivo da nam, izuzmemo li jedan neobilježeni zapis (*Szud*), preostaju četiri zapisa s udvojenim suglasnikom *u*, tj. *uu*, gdje je obilježena duljina, ali nije ujedno i uzlaznost ili silaznost. I opet se može reći da, poredamo li ta četiri zapisa ovako: *Szuud, Szuud, Szuud, Szuud*, nije moguće odgovoriti kojemu zapisu, ili kojemu liku, pripada koje značenje, a da pri tome ne (po)gledamo latinski, talijanski, njemački ili mađarski prijevod. (Vitezović dakako te riječi razlikuje ovako: *fúd* ‘prosuda’, ‘sudište’ i *fûd* ‘posuda’; *f* je Vitezovićev zapis za /s./) Stoga valja zaključiti da Vrančić udvajanjem samoglasnika zapisuje samo duljinu.

Možda bismo, u donekle “sostificiranijem” pristupu, mogli reći da se u Vrančićevu rječniku ipak može naći kakva druga oprjeka, poput oprjeka duljina : kračina. Jer, zapis *Luuk* (u natuknici *arcus*) stoji u oprjeci sa zapisom *Luk* (tri puta: u natuknicama *allium* ‘Luk csefni’, *bulbus* i *caepe* ‘Luk cferlyeni’). Istina, zapis *Luk* ničim nije obilježen (recimo *Lùk* ili *Lukk*), ali bi se moglo ustvrditi da je kračina obilježena upravo time što uopće nije obilježena (obilježenost neobilježenosti), ili pak time što nije obilježena duljina. To znači da pod pretpostavkom dosljedno bilježene duljine, kračinu ne treba (dodatno) obilježavati, jer je obilježena upravo izostankom biljega duljine. Da, samo kako smo vidjeli, Vrančić duljinu ne bilježi dosljedno, tj. posvuda gdje je to potrebno.

Osim parova riječi koje stoje u oprjeci te ustaljenoga zapisa što veće čestote, od iznimne su važnosti i oni primjeri koji su obilježeni dva-

²² U spomenutoj raspravi navodim sve one riječi koje se u Vitezovićevu rječniku javljaju u istovjetnu zapisu 5 ili više puta (pod uvjetom da se nadslovak rabi na proizvodnoj razini). Vidi Marotti 2013:I.230–254. U prelomljenim se zagrada navode suvišna slova, kojih katkada bude kako u Vitezovićevu, tako i u Vrančićevu zapisu (tj. kako u Vitezovićevu rukopisu, tako i u Vrančićevu objavljenome rječniku).

ma nadslovcima, posebice dvama različitim nadslovcima. U Vrančićevu se rječniku nalaze samo dva takva primjera i to obilježena istovjetnim nadslovcima: *Dáár* (u natuknici *munus*) i *Kàrà* (u natuknici *controversia*). Zapis *Kàrà* djeluje kao proturječan sam u sebi, jer se čini kao da riječ ima dva naglaska, recimo (u današnjem zapisu) *kàrà*, ako bismo pretpostavili da je tupim znakom obilježena naglašena kračina. Druga bi bila mogućnost da se kaže da tupi znak na prvome *a* slijeva, u takvoj okolini, označuje prednaglasnu duljinu pa bi stoga bilo *kārà* (novoštokavski je *kára*), ali to bi bio jedini takav slučaj. No posrijedi će dakako biti tiskarska pogrješka, jer se u Vrančićevu rječniku ta riječ nalazi još na 5 mjesta, i to u trima različitim zapisima: *Kara* (u natuknici *contentio*), *Kara* (u natuknici *disceptatio*), *Karâ* (u natuknici *iurgium*), *Karà* (u natuknici *lis*) i *Karà* (u natuknici *rixa*). Ukupno je dakle ta riječ zapisana 6 puta na 4 različita načina.

U primjeru pak *Dáár* udvojenim bi samoglasnikom *a*, tj. *aa*, bila obilježena duljina, a oštrim znakom silaznost, dakle kao u primjeru *Lóv*. Pri tome međutim taj znak ne bi trebalo ponavljati. Dovoljno bi bilo ovako: *Dáár*, gdje bi — pod pretpostavkom da (jednu) duljinu shvatimo kao dvije kračine, tj. kao dvije more (László: dva hipa) — nadslovak (u ovome slučaju oštri znak) upozoravao da su visina (i ujedno silina) na toj prvoj mori te da je posrijedi silaznost. Suprotno bi bilo recimo u mogućem zapisu *Luúg* ‘pepeo’, gdje bi nadslovak upozoravao da je visina na drugoj mori te da je posrijedi (visoka) uzlaznost. Tako bi se mogao tumačiti i primjer *mukeè*, samo što bi druga mora, tj. drugi *e* bio obilježen tupim, a ne oštrim znakom. No tomu proturječi primjer *Bolijeè*, jer se očekuje *bòlje* (ili *bòljè*) a ne *boljè*, što opet govori o tome da su oba zapisa, i *mukeè* i *Bolijeè* (a zacijelo i *Dáár*), zapravo tiskarske pogrješke. Slično se može reći i za zapise *Hittàr* (jer to bi bilo *hìtâr*), *Oppekà* (*òpekà*), *Roffzà* (*ròsà*) i *Villè* (*vìlè*), a zacijelo i za zapis *Zvòir*, gdje će *vv* biti *w*. Preostale dvije od spomenutih 11 riječi različnica koje su obilježene dvostruko ili trostruko, ne moraju se smatrati tiskarskim pogrješka. Primjer se naime *Oppovijst* može odčitati kao *òpovìst*, gdje bi udvojenim suglasnikom bila obilježena naglašena kračina, a udvojenim samoglasnikom duljina posljednjega sloga (jer je *ij = ii*), dočim bi u primjeru *Peddesèet* udvojenim samoglasnikom bila obilježena duljina posljednjega sloga, a udvojeni je suglasnik samo posljedak tvorbenoga, ili “polutvorbenoga” pravopisa, gdje je zapisana prilagodba po zvučnosti, ali su ostala oba *d*, bez “gubitka” prvoga od njih (u tvorbenome bi bilo *Petdesèet*).

Stoga se valja složiti s onim što kaže Marko Samardžija (2005:67): »Pravu ortoepsku vrijednost tih nadslovaka nije, međutim, moguće jednoznačno dešifrirati«. Drugo je pitanje kako tu činjenicu treba tumačiti.

Udvajanja

Preostalo bi dakle udvajanje samoglasnika i udvajanje suglasnika. Udvajanjem samoglasnika označuje se, vidjeli smo već, duljina, a udvajanjem suglasnika, makar u načelu, naglašena kračina prethodnoga sloga. No udvojenost je suglasnika uvjetovana katkada i tvorbenim pravopisom, npr. *Bezzakonye* (u natuknici *iniuria*), ili pak već spomenuti primjer *Peddefseet*, a katkada opet pukom tiskarskom pogriješkom, npr. *Doyitt* (u natuknici *lactare*), *Drobnno* (u natuknici *minutim*), *Ppribigal* (u natuknici *perfuga*), ili *Zzlo-volian* (u natuknici *tristis*). Zacijelo je propust i primjer *Oppassati* (u natuknici *cingere*), gdje izgleda kao da su udvojena dva različita suglasnika (to bi značilo da su posrijedi dva udvajanja suglasnika u istoj riječi), no zapis *ff* stoji pogriješno umjesto *β*, što je, uza *sz* i *fz*, redovit Vrančićev zapis za */s/*, dočim je *ff*, koje bude katkada i samo *f*, redovit Vrančićev zapis za */š/*. Štoviše, zapis bi se *ff* mogao odčitati i kao udvojeno *š*, tj. *šš*, što očividno nije posrijedi, a da je tako vidi se i iz latinske natuknice *cinctus*, gdje se nalazi hrvatska otpovjednica *Oppašsan* (očekivalo bi se dakle *Oppašsati* za *cingere*). Posebno je pitanje kako treba shvatiti udvojeno *v*, tj. *vv*, kao u primjeru *Mlohavv* (u natuknicama *debilis* i *languidus*), ili *Czelovv* (u natuknicama *basium* i *suavium*), jer se ni u jednome od tih dvaju primjera ne očekuje da bi bio naglašen posljednji slog, nego pretposljednji, dakle (u današnjem zapisu) *mlòhav* i *cjèlòv*. Također se ni u riječi *Cziiv* (u natuknici *canna*) ne očekuje kračina samoglasnika *i*, nego upravo njegova duljina (kako se vidi iz zapisa *Cziiv* u natuknici *tubus*). A kako tumačiti zapise *Dvvoyczzi* (u natuknici *gemellus*), *Vvran* (u natuknici *ater*), *Vvridnoszt* (u natuknici *valor*), *Vvriti* (u natuknici *aestuarum*), *Vvruuch* (u natuknici *fervidus*) i *Vvruuchina* (u natuknici *aestus*), ili pak već spomenuti primjer *Zvvir*? Zapravo, pitanje je može li se zapis *vv* uopće smatrati udvojenim suglasnikom, ili je samo riječ o inačici pismena *v*. Potonjemu bi u prilog govorile i neke njemačke riječi, gdje umjesto *w* nalazimo *vv*, npr. *Fußvveg* (u natuknici *trames*), *Vvinden* (u natuknici *torquere*), *Vveite* (u natuknici *tractus*), itd.

Ipak, u *Dodatku* ovomu prilogu, u popisu svih riječi koje su u Vrančićevu rječniku (nekako) obilježene, navodim i primjere s udvojenim *v*, tj. *vv*, pače i sve primjere gdje je udvojeni suglasnik posljedica tiskarske pogriješke (poput *Ppribigal*). No takvih je zapisa znatan broj, i kada bi se oni uklonili, broj riječi s udvojenim suglasnikom bio bi uvelike smanjen. To nas pak dovodi do uvida da je ono čega uistinu ima dosta, i što je provedeno bez većih propusta (ima ih svega nekoliko, poput lika *Bolijeè*), isključivo udvajanje samoglasnika. No u predgovoru svomu rječniku, pod naslovom *Author Benigno Lectori Salutem* — govoreći o slovoпису pa donekle i o pravopisu

— »dobrohotnomu čitatelju« upravo tako kaže i sam Vrančić:²³ »Vocales longas, ut cognoscantur, plerumque duplicauimus...« Nigdje nema ni riječi o udvajanju suglasnika, niti se igdje spominju nadslovci. Potonji se međutim spominju u dodatku pod naslovom *De ratione legendi*, što ga je Vrančić priložio djelu *Xivvot nikoliko izabraniih divviicz* godine 1606. Ondje se kaže ovako (Vrančić 1606./1995:116):

»Vt Vocalium qvantitatem, & aliqvarum Confonantium litterarum fonum expri(pri)meremus: noluius eos imitari, qvi more Græcorum lineolis, vel Hebræorum, qvi punctis utuntur. Nam hæ lineæ, & puncta facilius immutantur, vel eliduntur, quàm à plerifqve intelliguntur. Commodius vifum est, eas duplicare, nempe sic: Aa, ee, ij, oo, uu. Hæ vocales designant fillabas longas, ficut apud antiqvos, teste Fabio.«

Dakle, kako sam navodi, Vrančić se ne želi služiti crticama (*lineolis*), poput Grka (to su ona tri znaka, tj. tri nadslovka, kojima se u grčkome označuju tri naglasaka), ni piknjama (*punctis*), iliti točkama, poput Hebreja (to su podslovci u hebrejskome), i to zato što se te crte i piknje (*hæ lineæ, & puncta*) lakše zamjenjuju (*immutantur*), ili se (štoviše posve) izostavljaju (*eliduntur*), lakše dakle nego što ih većina razumije (bolje reći — uspije razumjeti). Latinski glagol *immutare* znači 'promijeniti', 'zamijeniti', ali u lošem smislu. To bi značilo da se te crte (tj. nadslovci) uzajamno zamjenjuju i time se ujedno kvare, iskrivljuju. Zapravo, ne "iskrivljuju" se sam lik tih znakova (crta, označnik, *signifiant*), nego njihovo značenje (označenik, *signifié*) pa se stoga više ne zna koji što znači. Jednostavno rečeno: prije će se dogoditi da se ti znakovi u tisku uzajamno zamijene, nego što će čitatelj moći razumjeti što koji od njih znači. A to je, kako je prethodna raščlamba pokazala, upravo ono što se je i dogodilo u Vrančićevu rječniku (ili — ako se tako hoće — Vrančićevu rječniku).

Usuprot tomu, zgodnije je (*commodius*), veli Vrančić, udvostručiti (*duplicare*), ili udvojiti samoglasnike. Vrančić pri tome, kao i u predgovoru rječniku, izrijeком kaže da ti (udvojeni) samoglasnici označuju (samo) duge slogove (*hæ vocales designant fillabas longas*), te se u vezi s time pozivlje na Marka Fabija Kvintilijana (Marcus Fabius Quintilianus). Oni dakle označuju duljinu, i — moglo bi se dodati — samo duljinu.

A tako uglavnom i jest u djelu *Xivvot nikoliko izabraniih divviicz* (Vrančić 1606./1995). Što se tiče nadslovaka, oštri se i zavnuti znak ne rabe, nego

²³ Taj predgovor obaseže 2 stranice, prije njega dolazi posveta (2 stranice), a poslije njega pohvalna pjesma (2 stranice). Te stranice nisu obrojene. Prije posvete nalazi se naslovnica i jedna prazna stranica. Imali bismo dakle 2 + 2 + 2 + 2, tj. 8 (neobrojanih) stranica. Računamo li naslovnicu kao prvu stranicu, predgovor bi bio na str. 5–6, a sam navodak na str. 6.

samo tupi, a i taj razmjerno rijetko, te najčešće na neprozodijskoj razini, kao u primjerima *pò Proroku*, *ù tamniczu*, *à dà nikor*, *pò yiednoyi*,²⁴ gdje su dakle tupim znakom obilježeni prijedlozi i veznici. Ima primjera gdje se čini da se tupi znak rabi na prozodijskoj razini te da je njime obilježena naglašena kračina (dakle kratkosilazni naglasak), primjerice *stò onà*, *na präg*, *za zlò*,²⁵ ali tomu opet proturječe primjeri poput *dâr*,²⁶ uz češći zapis *daar*,²⁷ gdje izgleda kao da je tupim znakom obilježena silazna duljina (dakle dugosilazni naglasak), ili pak primjeri poput *tù ludoozt*, ili *Tò reksi*,²⁸ koji inače budu pisani udvojenim samoglasnikom, npr. *i tuu*, ili *Csuyuchi too*.²⁹ A ima i posve netočnih zapisa, gdje je posrijedi vjerojatno tiskarska pogreška, poput *dayuchi Bogù*, *Virù*, *szlavèe*, i sl.³⁰

Nađe se i riječi pisanih s udvojenim suglasnikom, poput *paddose* ili *uffanya*,³¹ gdje bi udvojenim suglasnicima bila obilježena naglašena kračina prethodnoga sloga. No ni tih primjera nema previše (premda se dva nalaze u samome naslovu). K tomu, kada su posrijedi takvi zapisi, valja dodatno biti oprezan, jer udvojeni suglasnik može biti posljedica tvorbenoga pravopisa, kao u primjeru *yiztinno*,³² što je prilog od pridjeva *istin*, *istinna*, *istinno* (dakako, u tvorbenome zapisu). Zanimljiv je primjer *divviicz*, iz naslova, jer bi se moglo smatrati da je tu udvojenim suglasnikom obilježena kračina prethodnoga sloga, a udvojenim samoglasnikom (zanaglasna) duljina u tome genitivu množine, dakle u današnjem zapisu *diviç* (sve pod uvjetom da *vv* odčitavamo kao udvojeni suglasnik). Utoliko bi taj primjer zorno pokazivao da je moguće rabiti dvije (pa i više) “obilježenosti”, da ne kažem dva “znaka”, u ovome slučaju udvajanje suglasnika i udvajanje samoglasnika, pri zapisu određene riječi. No s druge strane, zapis *xivvot*, također iz naslova, govorio bi suprotno, naime da *vv* ne bi trebalo odčitavati kao udvojeni suglasnik, nego kao *w*, jer neće zacijelo biti *život* (a još manje *život*). U nenovoštokavskim se naime govorima očekuje *živòt* pa bi zapis trebao biti *xivott*, ili pak *xivòt*, pod uvjetom da se tupim znakom obilježava kratkosilazni naglasak. Vrančić u rječniku ima *Xiuot* (u

²⁴ *Isto*, (redom) str. 8, str. 12, str. 12, str. 13 (*Xivvot S. Katarinee*).

²⁵ *Isto*, (redom) str. 7, str. 11 (*Xivvot S. Katarinee*), str. 112–113 (*Xivvot S. Barbaree, iz Damaščena, i Arfenia*).

²⁶ *Isto*, str. 7 (*Xivvot S. Katarinee*).

²⁷ *Isto*, npr. str. 29 (*Xivvot S. Czezcilie*).

²⁸ *Isto*, (redom) str. 7, str. 8 (*Xivvot S. Katarinee*).

²⁹ *Isto*, (redom) str. 11, str. 12 (*Xivvot S. Katarinee*).

³⁰ *Isto*, (redom) str. 10 (*Xivvot S. Katarinee*), str. 52, str. 61 (*Xivvot S. Febroniee po Thomaidi koludriczi pijžan*).

³¹ *Isto*, (redom) str. 11, str. 11 (*Xivvot S. Katarinee*).

³² *Isto*, str. 9 (*Xivvot S. Katarinee*).

natuknici *vita*, uz otpovjednicu *Xitak*) te *xivot* (u dodatku SA), dakle oba puta neobilježeno.

Redovito međutim bude ovako:³³ »Csuyuchi too Czeľzaar nyee ľzpametnoo govorenye, i videchi nyee veliku lipooľzt, csinyase muľze da z'komgodi Boxiczzoom govoriť.« Pri tome je udvojenim samoglasnicima obilježena samo duljina, što ne znači da je ta duljina ujedno i naglašena, jer ona može biti i prednaglasna (npr. *xiitak*, tj. *žitàk*)³⁴ i zanaglasna (npr. *plameen*, tj. *plàmēn*),³⁵ a ako i jest naglašena, iz samoga se zapisa ne može pretkazati o kojem je upravo naglasku riječ, dugosilaznome ili visokouzlaznome (npr. *szveeti Duuh* valja odčitati kao *svēti Dûh*,³⁶ zapise *graada* i *ľztaan* kao *grâda* i *stân*, a zapise *Dvoor* i *ľzsuud* kao *Dvôr* i *sûd*).³⁷ Kažem, ne može se pretkazati iz samoga zapisa, što opet ne znači da naglasak uopće nije moguće rekonstruirati, tako reći iz "okoline", tj. oslanjajući se na građu iz naših narječja, dakle na osnovi onoga što i inače znamo o pretpostavljenome naglasnome sustavu.³⁸ I ovdje navedeni primjeri *svēti Dûh*, *grâda*, *stân*, *Dvôr* i *sûd* zapravo su rekonstruirani, jer uistinu piše ovo: *svēti Dûh*, *grâda*, *stân*, *Dvôr* i *sûd*.

Uočiti je usput Vrančićev pismeni lik *Duuh*, koji se javlja na više mjesta u *Xivvotu* *nikoliko izabraniih divviicz* pa i u padežu, primjerice u akuzativu jednine *Duuha* (»pofľzlal naam ľzvetoga Duuha«),³⁹ a nalazi se i u rječniku (u natuknici *spiritus*).⁴⁰ Takav bi se zapis slagao s onim kako je u Senju (Moguš 2002:25) i na Vrgadi (Jurišić 1973:51), naime *dûh*, *dûha*, a ne *dûh*, *dûha*, kako ima Vuk Stefanović Karadžić u drugome izdanju svoga *Srpskoga rječnika* (za *dûh*, *dûha* navodi »der Geist, spiritus«, dočim za *dûh* veli »der Hauch, spiritus«) (1852:146), a za njim onda Broz i Iveković u *Rječniku hrvatskoga jezika* (gdje je provedena istovjetna naglasna razlika u vezi sa značenjem) (1901:I.272) te kako se danas uglavnom i propisuje (Šonje 2000:219).⁴¹ Usuprot tomu, u Akademijinu je rječniku Petar Budmani,

³³ Isto, str. 8 (*Xivvot S. Katarinee*).

³⁴ Isto, str. 25 (*Xivvot S. Czećiliee*).

³⁵ Isto, str. 46 (*Xivvot S. Agathee*).

³⁶ Isto, str. 80 (*Xivvot S. Eugenie*).

³⁷ Isto, (redom) str. 17, str. 17 (*Xivvot S. Czećiliee*), str. 8 (*Xivvot S. Katarinee*), str. 6 (*Xivvot S. Tekle*).

³⁸ To je za određeni broj primjera iz djela *Xivvot* *nikoliko izabraniih divviicz* učinio Josip Lisac 1995:153–154 i 2004:29–30.

³⁹ Vidi Faust Vrančić, *Xivvot* *nikoliko izabraniih divviicz*, str. 10 (*Xivvot S. Katarinee*).

⁴⁰ U rječniku se javlja još dva puta, i to u dodatku SA, ali bez udvojenoga samoglasnika, tj. *od Duha* i *ù duha*.

⁴¹ Također Klaić 2013:16. Klaić veli da je naglasak te imenice *dûh*, *dûha*, dakle pre-

koji je obrađivao slovo *D*, obilježio naglasak *dûh*, *dûha*, te je obje (tj. »obje«) spomenute riječi obradio zajedno, u jednoj te istoj natuknici. Prema tome, iako je Budmani bio vukovac, u tome ipak nije slijedio Vuka (kao ni inače kada je bio u pitanju naglasak). Budmani veli ovako:⁴² »Akc. kaki je ovdje biležen taki je bio od starina... i taki je još u Dubrovniku; ...u Vukovu rječniku ima i drukčije biležen akc.: *dûh*, *dûha*...; po svoj je prilici ovaj akc. postao kod onoga dijela našega naroda koji ne izgovara *h*, te se *u* pred drugijem vokalima (n. p. *dua*, *duu* itd.) skratilo (isporedi *prah*).« I doista, u prvome izdanju Vukova rječnika, objavljenome 1818., kada Vuk još nije znao za *h*, nalazimo ovako: *ðỳ*, *ðya* (poznato je da Vuk tada još nije razlikovao ni kratkosilazni i kratkouzlazni naglasak).⁴³

Takvih bi se zanimljivih primjera u Vrančićevu rječniku našlo još podosta. Ali da se vratimo na udvajanje samoglasnika. To je dakle ono što je u *Xivvotu nekoliko izabraniih divviicz* Vrančić redovito (i posve svjesno) rabio. Uzme li se u obzir svih pet spomenutih načina dodatnoga obilježavanja riječi, samo se za udvajanje samoglasnika može ustvrditi da se u *Xivvotu* sigurno rabi, tj. da je takva poraba u *Xivvotu* doista ustaljena. Kako međutim razumjeti tu razliku između Vrančićeva rječnika i njegova djela *Xivvot nekoliko izabraniih divviicz*? Kako objasniti taj "pomak"?

Lodereckerov rječnik

U tome nam može pomoći *Dictionarium septem diversarum linguarum* češkoga benediktinca Petra Lodereckera,⁴⁴ objelodanjen godine 1605., koji

ma uzorku *pòp*, *pòpa*, kada se rabi u pravome značenju, ali kada označuje crkveni blagdan, da joj je naglasak u množini ovakav: nominativ *Dûhovi*, genitiv *Duhová* (i *Dûhová*), dativ, lokativ i instrumental *Duhovima* (i *Dûhovima*) te akuzativ *Dûhove*, tj. prema uzorku *drûg*, *drûga*. Da doista jest posrijedi spomenuti uzorak, vidi se, među ostalim, i po tome što Klaić navodi da kratkosilazni naglasak iz akuzativa množine skače na prednaglasnicu pa bude npr. *nâ_Duhove* (kao što je i *zâ_drugove*). Ne zbiva se dakle novostokavski pomak siline za jedan slog ulijevo, recimo ovako: **nâ_Duhove*. No upravo takav naglasak u množini neizravno pokazuje da je u jednini naglasak zapravo *Dûh*, *Dûha*. A tako je imao i profesor László, koji je takve imenične osnove običavao nazivati »dugim bezvisicama« (taj se naglasak može potvrditi na više mjesta u profesorovim radovima, ali primjerice u njegovu dosad neobjavljenome *Jèz'ikovníku* nalazimo ovako (str. 31): »**duhòvni** — nâ dûh se odnòsèti«).

⁴² Vidi *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, sv. I. — XXIII., Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1880. — 1976., dio II., str. 871. Riječ je o četvrtome svesku toga drugoga dijela (ili o četvrtome svešćiću drugoga sveska), koji je objelodanjen 1886., dakle 15 godina prije Broz—Ivekovićeve rječnika, što znači da je "ispravak" Vukova naglasaka mogao biti u nj unesen.

⁴³ Stupac 151. (obrojani su stupci).

⁴⁴ Puni naslov vidi u Popisu uporabljenih djela na kraju rada. Navodim redovito

se općenito smatra drugim izdanjem Vrančićeva rječnika, jedino što su mu pridodana još dva stupca, tj. još dva jezika: češki i poljski. Osim toga sedmojezičnoga rječnika Loderecker donosi i pojedine dvojezičnike: talijansko-latinski, hrvatsko-latinski,⁴⁵ češko-latinski, poljsko-latinski, njemačko-latinski i mađarsko-latinski. Usporede li se hrvatski stupci u Vrančića i u Lodereckera, može se uočiti da je u Lodereckerovu sedmojezičnome rječniku (oznaka L7), a pogotovo u njegovu dvojezičniku (oznaka L2), broj hrvatskih riječi koje su obilježene nekim nadslovcima, ili pak onih pisanih udvojenim suglasnicima, znatno manji negoli u Vrančićevu. Jedino je za udvojene samoglasnike moguće ustvrditi da se dobro “održavaju”, tj. da su (većinom) preneseni. To je “opadanje” ili “izostavljanje” nadslovka s pojedinih riječi pri “prijenosu”, kao i “uklon” udvajanja suglasnika, vrijedno podrobno prikazati. No budući da Loderecker nema onih triju dodataka koji se nalaze u Vrančićevu rječniku (U, IC i SA), primjere koji se javljaju u tim dodatcima, potrebno je prethodno oduzeti od ukupnoga broja riječi koje su u Vrančićevu rječniku obilježene nekim nadslovcima ili su pisane udvojenim samoglasnicima ili suglasnicima. Kako to izgleda po pojedinim “kategorijama” (László: »razredcima«), tj. po pojedinim vrstama obilježenosti, pokazuje ova preglednica:

	Vrančić ukupno (V _U)	Vrančić u dodatcima (V _D)	Vrančić bez dodataka
tupi znak	223	19	204
oštri znak	56	1	55
zavinuti znak	4	0	4
udvojeni samoglasnici	486	65	421
udvojeni suglasnici	212	11	201
dva nadslovka	2	0	2
Ukupno	983 - 12 = 971	96	887 - 12 = 875

Pošto se dakle oduzmu primjeri u dodatcima, u popisu preostaje 887 riječi pojavnica (tj. 875 + 12, zbog onih 12 pojavnica “viška” koje se nalaze u popisu), od čega 263 primjera s nadslovcima (204 s tupim znakom, 55 s ostrim znakom i 4 sa zavnutim znakom), 421 primjer s udvojenim prema pretisku Loderecker 2005.

⁴⁵ Da se može govoriti o *hrvatsko*-latinskome dvojezičnome rječniku, vidi se po tome što Loderecker za latinske riječi *Dalmata*, *Dalmatia* i *Dalmatice* navodi *Harvat*, *Harvatfka Zemle* i *Harvatfky* (što je drugačiji zapis za *Harvatfki*, a to opet valja odčitati kao *Harvatfkii*). Tri se navedene latinske riječi ne nalaze u Vrančićevu rječniku. Inače, taj neveliki hrvatsko-latinski rječnik zapravo je prvi tiskani hrvatski dvojezični rječnik gdje je hrvatski polazišni jezik.

samoglasnikom, 201 primjer s udvojenim suglasnikom te 2 primjera s dvama (istovjetnim) nadslovcima. Prema tome, u dodatcima nema nijedne riječi obilježene zavnutim znakom te također nijedne riječi obilježene dvama nadslovcima. Sada je istom moguće prikazati usporedbu Vrančićeva i Lodereckerova rječnika.⁴⁶ Evo preglednice:

	L7	(V _U - V _D) - L7 (ispravljeno)	L2	(V _U - V _D) - L2 (ispravljeno)
tupi znak	99	105	45	159
oštri znak	23	32	14	41
zavnuti znak	0	4	0	4
udvojeni samoglasnici	394	27	224	197
udvojeni suglasnici	78	123	60	141
dva nadslovka	2	0	0	2
Ukupno	596 - 4 = 592	291 - 8 = 283	343 - 1 = 342	544 - 11 = 533

Dakle, od 204 riječi koje su u Vrančićevu rječniku obilježene tupim znakom, u Lodereckerovu je sedmojezičnome rječniku tupi znak uklonjen s njih 105, a u dvojezičnome sa 159 pa je njime u potonjem obilježeno samo 45 riječi. Slično je i s oštrim znakom, koji je u L7 uklonjen s 32 riječi, a u L2 s 41 riječi (od 55, koliko ih je tim znakom obilježeno u Vrančićevu rječniku). To pak znači da je u Lodereckerovu hrvatsko-latinskome dvojezičniku oštrim znakom obilježeno svega 14 riječi. Zavnutoga znaka nema ni u L7 ni u L2, a što se tiče udvajanja suglasnika, ono je uklonjeno sa 123 riječi u L7 te sa 141 u L2 (od 201 riječi, koliko ih je u Vrančićevu rječniku obilježeno udvajanjem suglasnika). To znači da u L2 ima samo 60 riječi s udvojenim suglasnicima. Dva su primjera s dvama nadslovcima prenesena u L7, ali su u L2 oba primjera navedena bez nadslovaka. Jedino što se ipak održava, jest udvajanje samoglasnika, premda i to opada u L2. Tako je od 421 riječi obilježene udvojenim samoglasnicima u Vrančićevu rječniku, u L7 uklonjeno udvajanje u samo 27 riječi (udvajanja su prenesena u 394 primjera), dočim je u L2 udvajanje uklonjeno u 197 riječi, a 224 primjera prenesena su iz Vrančićeva rječnika s udvojenim samoglasnicima. U dvojezičniku bismo, prema tome, imali ovako: 45 riječi s tupim znakom, 14 riječi s oštrim znakom, 60 riječi s udvojenim suglasnicima i 224 riječi s udvojenim

⁴⁶ Cjelovitu usporedbu svih (nekako) obilježenih riječi u Vrančićevu rječniku s odnosnim primjerima iz Lodereckerova rječnika, i to kako onoga sedmojezičnoga, tako i dvojezičnoga, donosim u *Dodatku*.

samoglasnicima (dakle još uvijek više negoli svih ostalih zajedno). Gledajući samo sa stajališta porabe nadslovaka te udvajanja samoglasnika i suglasnika, stječe se dojam kao da L7 i L2 stoje nekako "po sredini" između Vrančićeva rječnika i njegova djela *Xivvot nikoliko izabraniih divviicz*, tj. kao da L7 i L2 tvore svojevrsne "postaje" na tome putu uklanjanja nadslovaka i udvojenih suglasnika. No koji su razlozi takvu postupku?

Odustanak od nadslovaka

Pitanje je dakle ovo: zašto je Vrančić odustao, ili postupno odustajao, ponajprije od bilježenja nadslovaka? Prije samoga odgovora valja prethodno iznijeti redoslijed događaja. Premda je Vrančićev rječnik objelodanjen 1595. te se u posveti Alfonsu Carillu navodi nadnevak od 25. kolovoza iste godine (»Venetijs 25. Auguſti. 1595.«),⁴⁷ sam je rječnik dakako nastao prije, »ante multos annos«,⁴⁸ kao što u toj posveti kaže sam Vrančić. Izvorno su međutim, kako smatra Josip Vončina, bila zapravo dva rječnika: temeljni (latinsko-talijansko-njemački), koji je nastao oko 1575., u vrijeme Vrančićevih studentskih dana u Italiji te drugi (hrvatsko-mađarski), koji je sastavljen znatno poslije, u Vrančićevim zrelim godinama, a oba su sklopljena u (petojezičnu) cjelinu između 1585. i 1590. godine (Vončina 1979: 9–13). U predgovoru toj cjelini, na što je već upozoreno, Vrančić ne spominje nadslovke, no u samome je petojezičnome rječniku njihova poraba ipak dobro potvrđena. Izdanje na žalost obiluje propustima,⁴⁹ osobito što se tiče nadslovaka (ali ne samo njih). Rječnik je objavljen u Mletcima, talijanski slovoslagar zacijelo nije znao hrvatski, ali očividno ni njemački pa i tu ima dosta tiskarskih pogrješaka (Vončina 1979:15–16). Posebno je pak pitanje jesu li se u Vrančićevu rukopisu nadslovcu uzajamno jasno razlikovali.⁵⁰

Pošto je rječnik bio objelodanjen, Vrančić je jamačno uočio pojedine tiskarske propuste, posebice one u pogledu nadslovaka. Kada je u prosincu

⁴⁷ Računamo li dakle naslovnici rječnika kao prvu stranicu, taj bi se nadnevak nalazio na str. 4.

⁴⁸ To bi bila str. 3, i opet računamo li naslovnici rječnika kao prvu stranicu.

⁴⁹ Kako kaže Arturo Cronia »evidenti e banali errori di stampa« (1953:129).

⁵⁰ Navedeno pitanje razotkriva ujedno koliko je za proučavanje nadslovaka važno imati uvid u rukopis te koliko tiskano izdanje može biti varljivo. U tome se upravo ogleda sva razlika prema istraživanju nadslovaka u Vitezovićevu *Lexiconu*, koje je u cjelini provedeno na rukopisu. No ni u Vitezovića nije sve uvijek lako odgonetljivo; tako je primjerice oštri znak pisan koliko-toliko jasno, međutim na mnogim mjestima nije svagda lako razabrati je li riječ o tupome znaku ili o zavirutome (kojemu je lijevi krak, recimo, posve skraćen).

1604. te u siječnju i veljači 1605. boravio u Pragu (Dukat 1925:126),⁵¹ Vrančić je za Lodereckerov rječnik napisao predgovor s onim neobičnim naslovom »Fauft Vranclich Sibencfanin«. Sam je predgovor pisan na Svijećnicu, 2. veljače, kako se vidi iz nadnevka: »U Pragu na dan ocflſchyenya Blaxenee Divee Mariee. 1605.« To znači da je sročen gotovo pet mjeseci prije preostalih šest predgovora (latinskoga, talijanskoga, češkoga, poljskoga, njemačkoga i mađarskoga), koji su sastavljeni u predvečerje sv. Ivana Krstiteља (latinski: »Pragæ in Vigilia Ioh. Bapt. Anno 1605.«), dakle 23. lipnja (Dukat 1925:123).⁵² K tomu, Vrančićev se predgovor sadržajem bitno razlikuje od ostalih, a posve se slaže (tj. znatnim dijelom podudara) s dodatkom pod naslovom *De Slovvinis seu Sarmatis, ad Christophorum Varfovicium Canonicum Cracoviensem*, što ga je objavio na kraju djela *Xivvot nikoliko izabranih divviicz* (1606./1995:117–119). Napokon, svi ostali predgovori imaju sličan naslov (latinski: *Ad Lectorem beneuolum præfatio*), koji se također posve razlikuje od već spomenuta naslova Vrančićeva predgovora.

Dakle, kada je Lodereckerov rječnik objavljen, Vrančić više nije bio u Pragu, ali je za svoga boravka u tome gradu očividno upozorio na propuste u svome rječniku, i to kako samoga Lodereckera, tako i njegova suradnika, koji je, čini se, (uglavnom) radio na hrvatsko-latinskome dvojezičniku (Dukat 1925:130–131).⁵³ Može biti da je ostavio i jedan primjerak svoga rječnika s unesenim ispravicima (Katičić 2005:37).⁵⁴ Pri tome je zacijelo naznačio i to da se nadslovci uklone. U izdanju međutim to nije učinjeno u potpunosti, pogotovo u sedmojezičnome rječniku (ali nisu uklonjeni ni svi propusti: dapače, napravljeni su i neki novi) (Samardžija 2005:61–65).

Vrančić je tu svoju zamisao o nebilježenju nadslovaka proveo (u najvećoj mjeri) istom godinu dana poslije u djelu *Xivvot nikoliko izabranih divviicz*, gdje je, u dodatku pod naslovom *De ratione legendi*, pače i izriječno ustvrdio da se ne želi služiti crticama (*lineolis*), poput Grka, ni piknjama (*punctis*), poput Hebreja. Pri tome je naveo i razloge zašto se njima ne želi služiti. Tako je u rasponu od kakvih desetak godina, razočaran velikim brojem propusta u svome petojezičnome rječniku, u potpunosti odustao od bilježenja nadslovaka pa je godine 1606., pri zapisu hrvatskih riječi u *Xivvotu nikoliko izabranih divviicz*, uz mjestimično udvajanje suglasnika, doista rabio samo udvajanje samoglasnika.

⁵¹ Dukat se u tome oslanja na Vrančićev životopis što ga je za treće izdanje Vrančićeva rječnika godine 1834. sastavio Georgius Gyurikovits (vidi 1834:XIV). Usp. i Katičić 2005:37.

⁵² Usp. i Katičić 2005:31–39.

⁵³ Dukat štoviše kaže da je Vrančić ovlastio Lodereckera da iznova objavi njegov rječnik (1925:126).

⁵⁴ Vrančić je otišao iz Praga krajem veljače (isto).

DODATAK

POPIS PRIMJERA

Uvodna bilješka

U ovome dodatku donosim sve riječi pojavnice iz Vrančićeva rječnika koje su obilježene nekim nadslovcima, kao i sve riječi pojavnice s udvojenim samoglasnicima i suglasnicima. Riječi pak koje su obilježene dvama nadslovcima, navodim izdvojeno (takva su samo dva primjera). Pri tome strogo poštujem Vrančićev zapis, uključujući veliko i malo slovo, a prenosim i različite propuste, uglavnom tiskarske pogrješke. Tada u uglatim zagradama navodim "ispravan" lik, tj. lik koji se očekuje. Tako primjerice za Vrančićev zapis *Hnopoot* (u latinskoj natuknici *tussis*) upozoravam da je posrijedi vjerojatno riječ *Hropoot*. U tim slučajevima rabim kraticu *tj.*, dakle ovako: *Hnopoot* [tj. *Hropoot*]. Katkada međutim, također u uglatim zagradama, navodim kako bi neki ne posve uobičajeni lik valjalo pročitati (pa dakle i izgovoriti). Recimo, u Vrančićevu se zapisu *Vrá* (u latinskoj natuknici *hora*) ne mora odmah prepoznati *Urá*, niti će lik *Vvenul* (u natuknici *flaccidus*) svatko na prvi pogled pročitati (pa ni izgovoriti) *Uvenul*. U takvim slučajevima rabim znak jednakosti (tj. =), dakle ovako: *Vrá* [= *Urá*], *Vvenul* [= *Uvenul*], da bih upozorio da je posrijedi samo drugačiji zapis, a ne propust.

U određenim okolinama (obično između dvaju suglasnika, ali katkada i na kraju riječi nakon suglasnika) slovo *y* stoji umjesto zapisa *ij*, a potonji opet vrijedi koliko i udvojeni samoglasnik *i*, dakle *ii*, pa je i takve riječi sa slovom *y* valjalo unijeti među primjere s udvojenim samoglasnicima. Tako primjerice lik *Ryz* (u natuknici *caesura*) valja shvatiti kao *Rijz*, a potonji je jednakovrijedan liku *Riiz*, što je riječ s udvojenim samoglasnikom. U takvim slučajevima pišem ovako: *Ryz* [tj. *Rijz* = *Riiz*]. Od toga odstupam kada se *y* nalazi između *g* i kojega drugoga suglasnika, jer tada skup *gy* valja odčitati kao *ji* (tzv. prejotacija). To biva u sljedećim primjerima (22 riječi pojavnice): *Gydenye* (u natuknici *esus*), *Gylis* (također u natuknici *esus*), (*Pomnyu*) *gymati* (u natuknici *advertere*), (*Pomnyu*) *gymati* (u natuknici *animadvertere*), *Gyme* (u natuknici *nomen*), *Gymenovan* (u natuknici *nominatus*), *Gymenovati* (u natuknici *nominare*), *Gymenovati* (u natuknici *nuncupare*), *Gynako* (u natuknici *aliàs*), *Gynako* (u natuknici *aliter*), *Gyn-di* (u natuknici *alibi*), *Gyni* (u natuknici *alius*), (*V*) *gysztinu* (u natuknici *profecto*), *Gyßkati* (u natuknici *indagare*), *Gyßti* (u natuknici *comedere*), *Gyßtinan* (u natuknici *certus*), *Gyßtino* (u natuknici *certé*), *Gyzbine* (u natuknici *epu-*

lae), *Gyztina* (u natuknici *veritas*), *Gyztinno* (u natuknici *equidem*; taj je primjer, zbog udvojenoga suglasnika *n*, tj. *nn*, naveden među riječima s udvojenim suglasnicima), *Gyztino* (u natuknici *scilicet*) i *Obgyden* (u natuknici *ambesus*). To bi dakle redom bilo: *jidenje*, *jiliš*, *jimati*, *jimati*, *jime*, *jimenovan*, *jimenovati*, *jimenovati*, *jinako*, *jinako*, *jindi*, *jini*, *jistinu*, *jiskati*, *jisti*, *jistinan*, *jistino*, *jizbine*, *jistina*, *jistinno*, *jistino* i *objiden*. Ovamo pripadaju i dva neobična primjera: *Gyigra* (u natuknici *ludicrum*) i *Gyilis* (u natuknici *esca*). Dakle *ji-gra* i *jiliš*.

U popisu se nalaze 983 riječi pojavnice, od čega 283 primjera s nadslovkom (223 s tupim znakom, 56 s oštrim znakom i 4 sa zavnutim znakom), 486 primjera s udvojenim samoglasnikom, 212 primjera s udvojenim suglasnikom te 2 primjera s dvama (istovjetnim) nadslovcima. Od toga broja (tj. od 983) treba oduzeti 12 pojava, budući da se 10 riječi javlja dva puta, a jedna štoviše i tri puta. Evo tih primjera (11 riječi različnica): *Bolijèè* (u natuknici *satius*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga samoglasnika; *Dáár* (u natuknici *munus*), jedanput zbog oštroga znaka, drugi put zbog udvojenoga samoglasnika, a treći put zbog dvaju (istovjetnih) nadslovaka; *Hittàr* (u natuknici *ocyor*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika; *Kàrà* (u natuknici *controversia*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog dvaju (istovjetnih) nadslovaka; *mukeè* (u natuknici *simila*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga samoglasnika; *Oppekà* (u natuknici *later*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika; *Oppovijšt* (u natuknici *omen*), jedanput zbog udvojenoga samoglasnika, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika; *Peddeßeet* (u natuknici *quinguinta*), jedanput zbog udvojenoga samoglasnika, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika; *Roffzà* (u natuknici *ros*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika; *Villè* (u natuknici *furca*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika; *Zvvir* (u natuknici *animal*, *animans*), jedanput zbog tupoga znaka, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika. To znači da se u Vrančićevu rječniku nalazi ukupno 971 riječ pojava koja je na neki način obilježena: bilo nadslovkom, bilo udvajanjem samoglasnika ili suglasnika.

U oblim zagrada donosim potom latinsku natuknicu. Za razliku od hrvatskih primjera, gdje se strogo poštuje Vrančićev zapis, latinske riječi navodim onako kako je danas uobičajeno. To znači da su sve latinske riječi pisane malim početnim slovom, da se dvoglasni *ae* i *oe* pišu dvoslovima, a ne spojenicama *æ* i *œ*, da se ne provodi razlika između *f* i *s* (upravo *f* i *s*), dvaju pismenih likova istoga grafema, ili istoga pismena, kojih je razdioba ionako pretkažljiva (kao u grčkome σ i ς) te da se provodi ra-

zlika između *v* i *u* (zapravo *V* i *u*) u zavisnosti od okoline, tj. od izgovora, premda Vrančić redovito ima *V* kada je riječ o velikome slovu (npr. *Vallis*, *Vnda*), a *u* kada je posrijedi malo slovo (npr. *Acumen*, *Auena*), što znači da ih rabi nezavisno od okoline, tj. od izgovora. Navodim međutim nadslovke, koje Vrančić, premda razmjerno rijetko, bilježi gdjekada i na latinskim riječima. No može se reći da se nadslovci na latinskim riječima u Vrančićevu rječniku, za razliku od Vitezovićeve *Lexicona*, redovito rabe na neprozodijskoj razini.

Ako je hrvatska riječ koja se navodi u popisu, dio kakve sveze ili izričaja, donosim ju izdvojeno, a uz latinsku otpovjednicu bilježim cijelo značenje kako ga ima Vrančić, tj. cijelu svezu ili izričaj, i to unutar jednostrukih navodnika, a sve u oblim zagrada, primjerice: *lijšt* [= *lijšt*] (commeatus 'Verni lijšt'). Pri tome i latinsku riječ i značenje u jednostrukim navodnicima pišem običnim (ili uspravnim) slovima (tzv. kurentom).

Među navedenim hrvatskim riječima ima i onih koje se ne nalaze u samome Vrančićevu petojezičnome rječniku, nego u nekome od njegovih triju dodataka. U tome slučaju ne donosim latinsku natuknicu, nego u uglatim zgradama upozoravam o kojem je dodatku riječ i to sljedećim pokratama: *Vocabula Dalmatica, quae Ungari sibi usurparunt* [U], *Institutio Christiana* [IC], *Symbolum apostolorum* [SA].

Sve su riječi iz Vrančićeva rječnika koje navodim ovdje u popisu, uspoređene s odnosnim primjerima u Lodereckerovu sedmojezičnome rječniku (*Dictionarium septem diversarum linguarum*). Pri tome u uglatim zgradama donosim Lodereckerov lik (s oznakom **L7**) ako se u njegovu rječniku zapis određene riječi razlikuje od Vrančićeva zapisa. To znači prije svega onda kada je uklonjen nadslovak te udvajanje samoglasnika ili suglasnika, ali mjestimice i onda kada je posrijedi kakva druga razlika, tj. izmjena. Evo kako to može izgledati: *Branà* (patrocinium) [**L7**: Brana].

Sve riječi pojavnice iz Lodereckerova dvojezičnoga hrvatsko-latinskoga rječnika (oznaka **L2**) koje su obilježene nekim nadslovkom, kao i sve riječi pojavnice s udvojenim samoglasnicima i suglasnicima, budući da ih nema previše, pogotovo onih s nadslovcima, navodim izdvojeno na kraju. Latinski prijevod pri tome bilježim samo u onim slučajevima kada je potrebno upozoriti na značenje hrvatske riječi. Uz četiri primjera iz Vrančićeva rječnika sa zavnutim znakom (*Karâ, Lûgh, Szvitâ i Szvitâk*) te uz dva primjera iz njegova rječnika s dvama (istovjetnim) nadslovcima (*Dáár i Kàrà*), odnosno primjere iz Lodereckerova hrvatsko-latinskoga rječnika iznimno navodim i u glavnome popisu (u onome iz Vrančićeva rječnika). To primjere izgleda ovako: *Karâ* (iurgium) [**L7, L2**: Kara].

U popisu se pak iz spomenutoga Lodereckerova dvojezičnika nalaze 343 riječi pojavnice, od čega 59 primjera s nadslovkom (45 s tupim znakom, 14 s oštrim znakom, dočim sa zavnutim znakom nema primjera), 224 primjera s udvojenim samoglasnikom, 60 primjera s udvojenim suglasnikom, a s dvama nadslovcima također nema primjera. Od toga broja (tj. od 343) treba oduzeti jednu pojavnicu, budući da se riječ *Oppovijft* javlja dva puta, jedanput zbog udvojenoga samoglasnika, a drugi put zbog udvojenoga suglasnika. To opet znači da se u Lodereckerovu hrvatsko-latinskome rječniku nalaze ukupno 342 riječi pojavnice koje su na neki način obilježene: bilo nadslovkom, bilo udvajanjem samoglasnika ili suglasnika. Zapravo, posrijedi su sve same riječi različnice (što se u dvojezičnome rječniku, gdje je hrvatski polazišni jezik, i očekuje), osim ovoga izdvojenoga primjera: Szinnicza (tabernaculum, umbraculum) i Szinnicza (scena). Primjere iz Lodereckerova dvojezičnika, kako one hrvatske, tako i latinske, navodim običnim slovima.

Napokon, u Vrančićevu se rječniku kao prijevod latinske imenice *os, ossis* navodi riječ, a bolje bi bilo reći — lik *Kociſt*, što će zacijelo biti tiskarska pogriješka umjesto ispravnoga *Kooſt* (vjerojatno je talijanski tiskar iz rukopisa drugi *o* krivo pročitao kao *ci*). U **L7** zapis je tobože ispravljen ovako: *Kocſt*, a u **L2** ovako: *Kocſft*. No, koliko god da je lik *Kooſt* vrlo vjerovjatan, tu riječ, budući da u takvu zapisu nije potvrđena u rječniku, ipak nisam uvrstio među riječi s udvojenim samoglasnicima (Vrančić za *ebur* ima prijevod *Lefanya kozt*, a za pridjev *osseus* navodi *Od-kofſti*; za *ebur* **L7** ima kao i Vrančić: *Lefanya kozt*, a **L2**: *Lefania kofzt*, dočim za *osseus* **L7** navodi: *Odkofſti*, a **L2**: *Od Kofſti*).

Nadslovcii (283 riječi pojavnice)

TUPI ZNAK (223 riječi pojavnice)

<i>akò</i> (nisi 'Neg-akò') [L7: Negako]	<i>Dà</i> (ut)
<i>Akò</i> (num)	<i>Dà</i> (verò)
<i>Akò</i> (si)	<i>Dà</i> (verùm)
<i>Ali</i> (sive) [L7: Ali]	<i>dà</i> [IC]
<i>barxè</i> (quamprimum) [L7: barxo]	<i>dà</i> [SA]
<i>Bedrà</i> (ilia) [L7: Bedra]	<i>Defznà</i> (mandibula) [L7: Defzna]
<i>Blagò</i> (gaza)	<i>Dicà</i> [tj. <i>Dikà</i>] (gloria) [L7: Dica]
<i>Blatò</i> (lutum)	<i>Diczà</i> (liberi) [L7: Dicza]
<i>Bogàth</i> (dives) [L7: Bogáth]	<i>Dilò</i> (negotium) [L7: Dilo]
<i>Bolijèè</i> [tj. <i>Bolyèè</i>] (satus) [L7: Bolyèè]	<i>Dilò</i> [U]
<i>Boxanztvò</i> (pietas) [L7: Boxanz-tvo]	<i>Dìmya</i> [U]
<i>Branà</i> (patrocinium) [L7: Brana]	<i>Ditè</i> (puer)
<i>Brafnd</i> (viaticum)	<i>Ditinztvò</i> (pueritia) [L7: Ditinz-tvo]
<i>Brigà</i> (fastidium) [L7: Briga]	<i>Dnò</i> (fundum)
<i>Brimè</i> (fascis)	<i>Dò</i> (tenus)
<i>Buhà</i> (pulex)	<i>Dò</i> (usque)
<i>Cfarà</i> (magia) [L7: Cfara]	<i>Dolì</i> (deorsum)
<i>Csesztò</i> (identidem)	<i>dragà</i> (vallis) [L7: Dragá]
<i>Csetà</i> [U]	<i>Drivò</i> (lignum)
<i>Csrivà</i> (exta) [L7: Cfriva]	<i>Evò</i> (ecce)
<i>Csudò</i> (monstrum) [L7: Cfudo]	<i>Garbà</i> (gibbus) [L7: Garba]
<i>Cziczà</i> (mamilla) [L7: Czicza]	<i>Gigrà</i> (ludus) [L7: Gigra]
<i>Czipàl</i> (mugil) [L7: Czipal]	<i>glaßà</i> (infamis 'Zla glaßà')
<i>Dà</i> (quod)	<i>Gnyidà</i> (lens) [L7: Gnyida]
<i>Dà</i> (sed)	<i>Gorà</i> (mons) [L7: Gora]
<i>Dà</i> (sedenim)	<i>Gutà</i> (podagra)
<i>Dà</i> (sin 'Dà-akó-ne') [L7: Dà akone]	<i>Guzlè</i> (lyra) [L7: Guzle]
<i>Dà</i> (tamen)	<i>Gyamà</i> (caverna) [L7: Gyama]
	<i>Hittàr</i> (ocyor) [L7: Hittar]
	<i>Hotè</i> (ultrò)

<i>Hròm</i> (loripes) [L7: Hrom]	<i>Mištò</i> (locus) [L7: Mišto]
<i>Ifztòk</i> (oriens)	<i>Modàr</i> (lividus) [L7: Modar]
<i>Iz-nutrà</i> (intrinsicus)	<i>Mogù</i> (possum) [L7: Mogu]
<i>izvedè</i> [IC]	<i>Morè</i> (mare)
<i>Kà</i> (versus)	<i>Mucsè</i> (occultè) [L7: Mucse]
<i>Kadì</i> (ubi) [L7: Kadi]	<i>Mudrò</i> (prudenter)
<i>Kakò</i> (quemadmodum) [L7: Kako]	<i>Mukà</i> (vexatio)
<i>Kakò</i> [SA]	<i>mukeè</i> (simila 'Czvit-od-mukeè') [L7: cfvit od mukeè]
<i>Karà</i> (lis)	<i>Nay parvò</i> [tj. <i>Nay parvò</i>] (impri- mis) [L7: Nayparvo]
<i>Karà</i> (rixa) [L7: Kara]	<i>Nè</i> (ne)
<i>Kàrà</i> (controversia)	<i>nè</i> (quidni 'Zafto nè') [L7: Zaftone]
<i>Knyigè</i> (liber)	<i>nè</i> (quin? 'Kako nè?') [L7: Ka- kone]
<i>Kokòs</i> (gallina) [L7: Kokos]	<i>Negò</i> (quàm) [L7: Nego]
<i>Kolà</i> (carpentum)	<i>Nelagodfztvò</i> (languor) [L7: Nelagodfztvo]
<i>Kopilò</i> (nothus)	<i>Nikolikò</i> (aliquantum) [L7: Niko- liko]
<i>Korà</i> (cortex)	<i>Nikolikò</i> (aliquot) [L7: Nikoliko]
<i>Korà</i> (crusta)	<i>Nò</i> (eia)
<i>Košà</i> (falx)	<i>Nogà</i> (tibia pedis) [L7: Noga]
<i>Kotàl</i> (lebes)	<i>Nù</i> [U]
<i>Koxà</i> (pellis)	<i>Obvalà</i> (septa) [L7: Obvala]
<i>Kriv</i> (limus) [L7: Kriv]	<i>Odonde-yštò</i> (indidem) [L7: Odondeyfstò]
<i>Liczè</i> (gena) [L7: Licze]	<i>Okò</i> (oculus) [L7: Oko]
<i>Linòfst</i> (ignavia) [L7: Linofst]	<i>Omèlà</i> (viscus)
<i>lozè</i> (palmes 'Prut-od lozè')	<i>Oppekà</i> (later)
<i>Maglà</i> (nebula)	<i>Oràl</i> (aquila)
<i>Malò</i> (paulum) [L7: Malo]	<i>Orudyè</i> (organum) [L7: Orudye]
<i>Manyè</i> (minus)	<i>Oftrò</i> (acies) [L7: Oftro]
<i>Meàs</i> (limes) [L7: Meas]	
<i>Mecsà</i> (pulpa) [L7: Mecsà]	
<i>Meù</i> (intra)	
<i>Mirà</i> [U]	
<i>Mištò</i> (civitas)	

<i>Oftro</i> (acumen) [L7: Oftro]	<i>Rotà</i> (iuramentum) [L7: Rota]
<i>Oftrogà</i> (calcar)	<i>Rugò</i> (ludibrium)
<i>oflà</i> [IC]	<i>Schyenè</i> (catulus) [L7: Schyene]
<i>Ovò</i> (hoc) [L7: Ovo]	<i>firinà</i> (laxitas) [L7: Sirina]
<i>Ovràth</i> (orata)	<i>Skodà</i> (intertrimen[t]um)
<i>Ovudà</i> (hac)	<i>Sponè</i> (pedica)
<i>Pacsè</i> (quin) [L7: Pacse]	<i>ftò</i> (quid) [L7: Stó]
<i>Pakàl</i> (infernus)	<i>Svudà</i> (passim) [L7: Svuda]
<i>Parßurà</i> (frixorium) [L7: Parfsura]	<i>Szamò</i> (tantum) [L7: Szamo]
<i>Paßà</i> (pascuum)	<i>Szelò</i> (pagus)
<i>Petà</i> (calcaneus)	<i>Szenò</i> (foenum) [L7: Szeno]
<i>Pifsiczè</i> (pedester)	<i>Szilà</i> (violentia)
<i>Plemè</i> (generatio)	<i>Szilà</i> (vis)
<i>Plemè</i> (prosapia)	<i>Szitò</i> [U]
<i>Plemenztvò</i> (ingenuitas) [L7: Ple- menztvo]	<i>Szlobòd</i> (licentia) [L7: Szlobod]
<i>Pliszàn</i> (mucor) [L7: Plifzan]	<i>Szokòl</i> (falco)
<i>Pò</i> (per) [L7: Po]	<i>Szramotà</i> (ignominia) [L7: Szra- mota]
<i>Pò</i> (secundum) [L7: Po]	<i>Szridà</i> (medietas)
<i>Podpòr</i> (columen) [L7: Podpor]	<i>Sztadò</i> (grex)
<i>Poglèd</i> (aspectus)	<i>Sztàn</i> (domicilium) [L7: nedosta- je]
<i>Pohvè</i> (postilena)	<i>Sztò</i> (centum) [L7: Szto]
<i>Pòl</i> (semis)	<i>Szuknò</i> (pannus) [L7: Szukno]
<i>Prigodà</i> (occasio) [L7: Prigoda]	<i>Szvakoyakò</i> (omnifariam)
<i>Pulè</i> (hinnulus)	<i>Szvità-zahod</i> (vertigo) [L7: Szvi- ta, Zahod]
<i>Puztò</i> [U]	<i>ßlamè</i> (stramineus ‘Od-ßlamè’) [L7: Od Szlame]
<i>Radà</i> (libenter) [L7: Rada]	<i>ßtranè</i> (quoquoversum ‘Na-ßve- -ßtranè’) [L7: Naßveßstrane]
<i>Radà</i> (lubens)	<i>Takò</i> (sic)
<i>Ranà</i> (vulnus)	<i>Tarnyè</i> (vepres)
<i>Rebàcz</i> (passer)	<i>Tarpì</i> [SA]
<i>Reztì</i> (gliscere) [L7: Rezti]	
<i>Roffzà</i> (ros) [L7: Rofszà]	

<i>Telè</i> (vitulus)	<i>Vrimè</i> (tempus) [L7: Vrimé]
<i>Texàk</i> (colonus)	<i>Vtokà</i> [= <i>Utokà</i>] (perflugium) [L7: Vtoka]
<i>Timè</i> (sinciput) [L7: Time]	<i>Vunà</i> (lana)
<i>Tifztò</i> (massa) [L7: Tifzto]	<i>vunè</i> (laneus 'Od-vunè') [L7: Odvune]
<i>Tlò</i> (pavimentum) [L7: Tlo]	<i>Vztà</i> [= <i>Uztà</i>] (orificium) [L7: Vzta]
<i>Tlò</i> (solum)	<i>Xalò</i> (glarea) [L7: Xalo]
<i>To-boxè</i> (nempè)	<i>Yakò</i> (fortiter) [L7: Yako]
ù [IC]	<i>Yamàcz</i> (obses)
ù [SA]	<i>Yafzlò</i> [U]
ù [SA]	<i>Yavòr</i> (laurus) [L7: Yavor]
ù [SA]	<i>Yedvà</i> (vix)
<i>Vàn</i> (extra) [L7: Van]	<i>Zà</i> (ob)
<i>Vàrfbt</i> (conditio)	<i>Zà</i> (pro)
<i>Vboftvò</i> [= <i>Uboftvò</i>] (inopia) [L7: Vboftvo]	<i>Zakòn</i> (lex)
<i>Vdò</i> [= <i>Udò</i>] (membrum) [L7: Vdo]	<i>Zarnò</i> (granum) [L7: Zarno]
<i>Velè</i> (multum)	<i>Za-šidà</i> (insidiae) [L7: Zafsidà]
<i>velè</i> (nimis)	<i>Za-tò</i> (igitur) [L7: Zatò]
<i>Vidrà</i> (lutra) [L7: Vidra]	<i>Zatò</i> (propterea) [L7: Zato]
<i>Vidrò</i> (hydria)	<i>Zkupò</i> (avarè) [L7: Zkupo]
<i>Villè</i> (furca) [L7: Ville]	<i>Zlò</i> (perperam) [L7: Zló]
<i>Vinò</i> (vinum) [L7: Vino]	<i>Zlobà</i> (malitia) [L7: Zloba]
<i>volà</i> [IC]	<i>Zvòr</i> (animal, animans) [L7: Zvir]
<i>Vofšàk</i> (cera) [L7: Vofsak]	
<i>Vratàr</i> (ianitor) [L7: Vratar]	

OŠTRI ZNAK (56 riječi različnica)

<i>akó</i> (sin 'Dà-akó-ne') [L7: Dàakone]	<i>Dá</i> (ast)
<i>Báth</i> (clava)	<i>Dáár</i> (munus)
<i>Blatán</i> (limosus) [L7: Blatan]	<i>Dásy</i> (imber) [L7: Dafy]
<i>Brafnó</i> (esca) [L7: Brafno]	<i>Dó</i> (adusque)
<i>Csrivá</i> (intestina)	<i>Dobrotá</i> (bonitas)
	<i>Grudá</i> (gleba) [L7: Gruda]

<i>Hitró</i> (raptim) [L7: Hitro]	<i>Plechýé</i> (armus) [L7: Plechye]
<i>í</i> (ac) [L7: I]	<i>Polí</i> (iuxta) [L7: Poli]
<i>Ká</i> (ad)	<i>Polyé</i> (campus) [L7: Polye]
<i>Kód</i> (iuxta)	<i>Po-maló</i> (paulatim) [L7: Pomalo]
<i>Kós</i> (canistrum)	<i>Potóp</i> (diluvium)
<i>Kotál</i> (cacabus) [L7: Kotal]	<i>Prág</i> (limen)
<i>Kúp</i> (acervus) [L7: Kup]	<i>Púh</i> (glis)
<i>Laná</i> (linteus 'Od Laná') [L7: Od Lana]	<i>Ranné</i> [tj. <i>Ramé</i>] (humerus) [L7: Ramié]
<i>Lóv</i> (venatio)	<i>Razlucsít</i> (diversus) [L7: Razlucfit]
<i>Mís</i> (mus) [L7: Mis]	<i>Razpáß</i> (discinctus 'Raz páß')
<i>Mnogo frúk</i> [tj. <i>Mnogoftrúk</i>] (multiplex) [L7: Mnogoftúk, tj. Mnogoftrúk]	<i>Skodá</i> (damnum) [L7: Skoda]
<i>Moré</i> (aequor) [L7: More]	<i>Strosák</i> (impensa) [L7: Strofak]
<i>Móy</i> (meus) [L7: Moy]	<i>Szaló</i> (abdomen)
<i>Mráz</i> (gelu)	<i>Szláb</i> (laxus) [L7: Szlab]
<i>Múka</i> (labor)	<i>Tvardo-vrát</i> (obstinatus) [L7: Tvardo vrát]
<i>Ná</i> (en)	<i>Verá</i> (fides) [L7: Vera]
<i>né</i> (ferè 'Malo-da né') [L7: Malodane]	<i>Vrá</i> [= <i>Urá</i>] (hora) [L7: Vra]
<i>Nú</i> (age)	<i>Vsgáti</i> [= <i>Usgáti</i>] (incendere) [L7: Vígati]
<i>Obál</i> (orbiculatus)	<i>Yató</i> (agmen) [L7: Yatò]
<i>Pará</i> [U]	<i>Zglób</i> (iunctura) [L7: Zglob]
<i>Páß</i> (canis)	<i>Zorá</i> (aurora) [L7: Zora]
<i>Peró</i> (penna) [L7: Pero]	<i>Zponé</i> (compedes) [L7: Zpone]
<i>Plá-voyßka</i> (classis) [L7: Plavvoyßka]	

ZAVINUTI ZNAK (4 riječi različnice)

<i>Karâ</i> (iurgium) [L7, L2: Kara]	<i>Szviták</i> (cicindela) [L7, L2: Szvitak]
<i>Lûgh</i> (cinis) [L7, L2: Luugh]	
<i>Szvitâ</i> (stola) [L7: Szvitá, L2: Szvità]	

Udvojeni samoglasnici (486 riječi pojavnica)

<i>Baan</i> (praeses)	<i>Cseefst</i> (creber) [L7: Cfeefst]
<i>Baaz</i> (sambucus)	<i>Cseefst</i> (frequens)
<i>Baaz</i> [U]	<i>Cselyuufst</i> (rictus)
<i>Bahaat</i> (strepitus)	<i>Csetiri-ſtoo</i> (quadringenti) [L7: Cseterifstoo]
<i>Bdechii</i> (vigil) [L7: Bdechij]	<i>Csetuartoocs</i> [= <i>Csetvartooocs</i>] (quartum)
<i>Bdechij</i> [= <i>Bdechii</i>] (vigilans)	CSETVARTAA [IC]
<i>Biil</i> (albus)	<i>Csriip</i> (testa)
<i>Bijß</i> [= <i>Biiß</i>] (rabies) [L7: Byiſs]	<i>Csryp</i> [tj. <i>Csriip</i> = <i>Csriip</i>] [U]
<i>Blaag</i> (liberalis)	<i>Cziiv</i> (tubus) [L7: Czijv]
<i>Blaag</i> (munificus)	<i>Cziliij</i> [tj. <i>Czily</i> , ne <i>Czilii</i>] (meta)
<i>Bliid</i> (luridus) [L7: Blijd]	<i>Cziliij</i> [tj. <i>Czily</i> , ne <i>Czilii</i>] (scopus)
<i>Bliid</i> (pallidus) [L7: Blijd]	<i>Czviitk</i> [= <i>Czviitk</i>] (flos)
<i>Bluud</i> (menda)	<i>Czyl</i> [tj. <i>Czyl</i> = <i>Cziil</i>] (integer)
<i>Bolijee</i> [tj. <i>bolyeè</i>] (satius) [L7: Bolyeè]	<i>Daan</i> (dies)
<i>Boog</i> [IC]	<i>daan</i> [IC]
<i>Boogh</i> (numen)	<i>daan</i> [SA]
<i>Book</i> (latus)	<i>Daar</i> (strena)
<i>Book</i> (lumbus)	<i>Dáár</i> (munus)
<i>Bool</i> (dolor)	<i>Darhaat</i> (tremor)
<i>Boor</i> (larix)	<i>Davnij</i> [= <i>Davnii</i>] (priscus) [L7: Davnyi]
<i>Braad</i> [tj. <i>Graad</i>] (arx) [L7: Graad]	<i>Deefzna</i> (gingiva)
<i>Braak</i> (matrimonium)	<i>deefnu</i> [SA; na <i>deefnu</i>]
<i>Briiſt</i> (fagus) [L7: Briiſt]	DESZETAA [IC]
<i>Brood</i> (vadum)	DEVETAA [IC]
<i>Bruuſ</i> (cos)	<i>Devet-ſtoo</i> (noningenti)
<i>by</i> [tj. <i>bij</i> = <i>bii</i>] [SA]	<i>Diil</i> (pars) [L7: Dijl]
<i>By</i> [tj. <i>bij</i> = <i>bii</i>] [SA]	<i>Dijl</i> [= <i>Diil</i>] (portio)
<i>by</i> [tj. <i>bij</i> = <i>bii</i>] [SA]	<i>diviczee</i> [SA]
<i>Chijuuk</i> [tj. <i>Chyuuk</i>] [U]	<i>Dioſtvoo</i> (virginitas)
<i>Csaafst</i> (officium)	

<i>Divyaa maßlina</i> (oleaster) [L7: Divya maßlina]	<i>Gnyilaad</i> (tabes)
<i>Divyij-Oßal</i> [= <i>Divyii-Oßal</i>] (onager) [L7: Divyi Oßal]	<i>Gool</i> (nudus)
<i>Dlaan</i> (vola)	<i>Goozt</i> (hospes)
<i>Dobijt</i> [= <i>Dobiit</i>] (victus)	<i>Gorii</i> (peior) [L7: Gorij]
<i>Druug</i> (comes)	<i>Graad</i> (oppidum)
<i>druug</i> (socius)	<i>Graad</i> (urbs)
DRUGAA [IC]	<i>Griih</i> (erratum) [L7: Grijh]
<i>Duub</i> (quercus)	<i>Gruub</i> (deformis)
<i>Duuga</i> (iris)	<i>Gußaar</i> (grassator)
<i>Duugh</i> (debitum)	<i>Guußt</i> (densus)
<i>Duuh</i> (spiritus)	<i>Guuzt</i> (spissus)
<i>Egipacskee</i> [IC]	<i>Gyakoofzt</i> (robur)
<i>Gaard</i> (deformis)	<i>Habaath</i> (ebulum)
<i>Giid</i> (virus) [L7: Gijd]	<i>Hchij</i> [= <i>Hchii</i>] (filia)
<i>Gijßkati</i> (quaerere) [L7: Gijßskati]	<i>Hiit</i> (iactus) [L7: Hijt]
<i>Gijzti</i> [= <i>Giizti</i>] (edere)	<i>Hood</i> (gressus)
<i>gißty</i> [tj. <i>gißtij</i> = <i>gißtii</i>] (idem ‘Taa gißty’) [L7: Taagifsti]	<i>Hnopoot</i> [tj. <i>Hropoot</i>] (tussis)
<i>Glaad</i> (fames)	<i>Hraazt</i> [U]
<i>Glaafz</i> (rumor)	<i>Hropoot</i> [U]
<i>Glaafz</i> (sonus)	<i>Huud</i> (miser)
<i>Glaafz</i> (vox)	<i>Huud</i> (vilis)
<i>Glaaß</i> (fama)	<i>Huud</i> [U]
<i>glaaß</i> (vocula ‘Mal-glaaß’) [L7: Malglaafs]	<i>Izboor</i> (optio)
<i>Gluuh</i> (surdus)	<i>Iztook</i> (origo)
<i>Glyedaa</i> (spectator ‘Koyi Glyedaa’) [L7: Koyi Glyeda]	<i>Kasznooszt</i> (tarditas)
<i>Glyzte</i> [= <i>Gliizte</i>] (lumbrici)	<i>Kiip</i> (persona) [L7: Kijp]
<i>Gniil</i> (fracidus) [L7: Gnijl]	<i>Kijp</i> [= <i>Kiip</i>] [U]
<i>Gniil</i> (tabidus) [L7: Gnijl]	<i>Klaasz</i> (spica) [L7: Klasz]
<i>Gnilaad</i> (putredo)	<i>Klaasz</i> [U]
	<i>Klyn</i> [tj. <i>Klijn</i> = <i>Kliin</i>] (cuneus)
	<i>Klyuun</i> (rostrum)
	<i>Kneez</i> (dominus)
	<i>Koosz</i> (merula)

<i>Kopaacs</i> (vespillo)	<i>Linoozt</i> (torpor)
<i>Kriix</i> (crux) [L7: Krijx]	<i>Liuaa</i> [tj. <i>Livaa</i>] (laeva) [L7: Livaa]
<i>Kruug</i> (scopulus)	<i>lozee</i> (pampinus ‘Lyft-od-lozee’)
<i>Kuuchni</i> (genuini dentes)	<i>Ludoofzth</i> (socordia)
<i>Kuus</i> [U]	<i>Luucs</i> (teda)
<i>Kuuf</i> (frustum)	<i>Luud</i> (delirus)
<i>Kuuf</i> (offa)	<i>Luud</i> (fatuus)
<i>Kuuf-zemlye</i> (tractus) [L7: Kuufs, Zemlye]	<i>Luud</i> (stolidus)
<i>Kvaar</i> (dispendium)	<i>Luud</i> (stultus)
<i>Kvaar</i> [U]	<i>Luug</i> (nemus)
<i>Kvaaß</i> (fermentum)	<i>Luug</i> [U]
<i>Laan</i> (linum)	<i>Luugh</i> (lixivium)
<i>Laaxacz</i> (mendax)	<i>Luugh</i> (saltus)
<i>Leed</i> (glacies)	<i>Luugh</i> (sylva)
<i>Liik</i> (medecina) [L7: Lijk]	<i>Luiigh</i> [tj. <i>Luugh</i>] (lucus)
<i>Liin</i> (deses) [L7: Lijn]	<i>Luuk</i> (arcus)
<i>Liin</i> (ignavus) [L7: Lijn]	<i>Lyn</i> [tj. <i>Lijn</i> = <i>Liin</i>] (tardus)
<i>Liin</i> (piger) [L7: Lijn]	<i>Lyft</i> [tj. <i>Lijft</i> = <i>Lijft</i>] (pampinus ‘Lyft-od-lozee’)
<i>Liin</i> (reses) [L7: Lijn]	<i>Lyuuly</i> (lolium) [L7: Livuly]
<i>Liin</i> (segnis)	<i>Lyuut</i> (mordax)
<i>Liip</i> (bellus) [L7: Lijp]	<i>Lyuut</i> (saevus) [L7: Lyuud, tj. Lyuut]
<i>Liip</i> (formosus) [L7: Lijp]	<i>maah</i> (lanugo ‘Zali-maah’) [L7: Zali maah]
<i>Liip</i> (gluten) [L7: Lijp]	<i>maah</i> (pluma)
<i>Liip</i> (speciosus) [L7: Lijp]	<i>Maah</i> [U]
<i>Liip</i> (venustus) [L7: Lijp]	<i>Maal</i> (modicus)
<i>Lijft</i> (epistola)	<i>Maal</i> (parvus)
<i>Lijn</i> [= <i>Liin</i>] (iners)	<i>Maal</i> (paucus)
<i>Lijp</i> [= <i>Liip</i>] (pulcher)	<i>mateer</i> [IC]
<i>Lijp</i> [= <i>Liip</i>] [U]	<i>Meed</i> (mel)
<i>lijft</i> [= <i>lijft</i>] (commeatus ‘Ver- ni lijft’)	<i>Meed</i> [U]
<i>Lijzt</i> [= <i>lijzt</i>] (sura) [L7: Lyzt]	

<i>Meehкотiti</i> (mollire)	<i>nebešaa</i> [SA; <i>na nebešaa</i>]
<i>Meu-too</i> (interim) [L7: Meutoo]	<i>Nemooch</i> (imbecillitas)
<i>Miih</i> (uter) [L7: Mijh]	<i>Nijm</i> [= <i>Niim</i>] [U]
<i>miil</i> (carus) [L7: Mijl]	<i>Nooch</i> (nox)
<i>Mij</i> [= <i>Mii</i>] (nos) [L7: My]	<i>Nooß</i> (nasus)
<i>Mij</i> [= <i>Mii</i>] [U]	<i>Noox</i> (culter)
<i>mij</i> [= <i>mii</i>] [SA]	<i>Obaal</i> (rotundus)
<i>Mlaad</i> (iuvenis)	<i>Obadvaal</i> (uterque)
<i>Mlaad</i> (tener)	<i>Obiknuut</i> (usitatus)
<i>Mlaak</i> (tepidus)	<i>Oblaak</i> (nubes)
<i>Mladooßt</i> (iuventus)	<i>Obruucs</i> [U]
<i>Mnoog</i> (numerosus)	<i>Oon</i> (ille)
<i>Mnoftvoo</i> (multitudo) [L7: Mnoftvo]	<i>Oon</i> (ipse)
<i>Mooch</i> (efficatia)	<i>Opeet</i> (vicissim)
<i>Mooch</i> (potentia)	<i>Oppovijßt</i> [= <i>Oppoviißt</i>] (omen) [L7: Oppovyßt]
<i>Moofßt</i> (pons)	OSZMAA [IC; piše: NSZMAA]
<i>Mraa</i> [k] (obscuritas)	<i>Oßam-delßjeet</i> (octoginta) [L7: Oßamdefseet]
<i>mukeè</i> (simila 'Czvit-od-mukeè') [L7: cfvit od mukeè]	<i>Ovcsaar</i> (opilio)
<i>Muuka</i> (farina)	<i>Paah</i> (flatus)
<i>Muux</i> (maritus)	<i>Paaka</i> (deinde)
<i>Muux</i> (vir)	<i>Paaß</i> (balthus)
<i>Myr</i> [tj. <i>Mijr</i> = <i>Miir</i>] (pax)	<i>Paaß</i> (cingulum)
<i>naam</i> [SA]	<i>pakaal</i> [SA]
<i>naaß</i> [SA]	<i>Pameet</i> (mens) [L7: Pameeth]
<i>naaß</i> [SA]	<i>Pameeth</i> (ingenium)
<i>Naduut</i> (turgidus)	<i>Pameeth</i> (memoria)
<i>Nagnuut</i> (pronus)	<i>Parvoo</i> (primò)
<i>Nagnuut</i> (propensus) [L7: Nag- nut]	<i>Parvoo</i> (prius)
<i>Nazaad</i> (retrosum)	<i>Peddeßeet</i> (quinginta) [L7: Petdefset]
<i>Ne szpoor</i> (prodigus) [L7: Neszpoor]	<i>Peech</i> (caminus)
	<i>Peech</i> (fornax)

<i>Peech</i> (furnus)	<i>Praaznoŕst</i> (intervallum)
<i>Peefŕt</i> (pugnus)	<i>Prateex</i> (supellex)
<i>Peet</i> (quinque)	<i>Prooŕt</i> (liber)
PETAA [IC]	<i>Prooŕt</i> (solutus)
<i>Petij</i> [= <i>Petii</i>] (quintus) [L7: Pety]	<i>propeet</i> [SA]
<i>Pet-ŕtoo</i> (quingenti) [L7: Petŕsto]	<i>Prutyee</i> (virgulta) [L7: Prutyee]
<i>Piir</i> (nuptiae) [L7: Pijr]	<i>Pruuth</i> (virga)
<i>Piifznik</i> (notariu[s]) [L7: Pijŕznik]	<i>Pŕŕooŕt</i> (vituperium)
<i>Piyaat</i> [tj. <i>Priyaat</i>] (gratiosus)	<i>Pŕŕooŕt</i> (opprobrium)
<i>Plaafch</i> (lacerna)	<i>Puuk</i> (plebs)
<i>Plaafŕaa</i> (iugerum)	<i>Puuk</i> (populus)
<i>Plijn</i> [= <i>Pliin</i>] (rapina) [L7: Plyn]	<i>Puuk</i> (vulgus)
<i>Plijs</i> [= <i>Pliis</i>] (calvitium)	<i>Puut</i> (via)
<i>Plijs</i> [= <i>Pliis</i>] [U]	<i>Puuth</i> (iter)
<i>Plifzaan</i> (situs)	<i>Puutnik</i> (viator)
<i>Plood</i> (foetus)	<i>raacsiti</i> (dedignari 'Ne-raacsiti')
<i>Plood</i> (fructus)	[L7: Neracsiti]
<i>Plood</i> (germen)	<i>Raath</i> (cuspis)
<i>Plood</i> [SA]	<i>Raax</i> (siligo)
<i>Ploot</i> (sepes)	<i>Raax</i> [U]
<i>Poklyiszaar</i> (nuncius)	<i>Razboor</i> (ratio)
<i>Pomaaszt</i> (unguentum)	<i>Razboor</i> (ratiocinatio)
<i>Pool</i> (dimidius)	<i>Reed</i> (tenor)
<i>Pooszth</i> (ieiunium)	<i>Reed</i> [U]
<i>Poot</i> (sudor)	<i>Reep</i> (penis)
<i>Poŕlloo[h]</i> (obsequium)	<i>Reezti</i> (crescere)
<i>poŕvetiis</i> [IC]	<i>Riics</i> (dictio) [L7: Rijcs]
<i>Povraaz</i> (funis) [L7: Povraz]	<i>Riics</i> (verbum) [L7: Rijcs]
<i>Povraaz</i> (restis)	<i>Riics</i> (vocabulum) [L7: Rijcs]
<i>Praach</i> (fullo)	<i>Rijz</i> [= <i>Riiz</i>] (fissura)
<i>Praah</i> (pulvis)	<i>Rijz</i> [= <i>Riiz</i>] (incisura) [L7: Rijc, tj. Rijz]
<i>Praaz</i> (caper)	<i>Rijz</i> [= <i>Riiz</i>] (rima) [L7: Ryz]
<i>Praaz</i> (hircus)	

<i>Rijz</i> [= <i>Riiz</i>] (scissio)	<i>Szaam</i> (solus)
<i>Rijz</i> [= <i>Riiz</i>] (sectura) [L7: Ryz]	<i>Szaan</i> (insomnium)
<i>Rodanfſtvoo</i> (fertilitas) [L7: Rodanfſtvo]	<i>Szatreeſti</i> (vibrare) [L7: Szatrefſti]
<i>Rood</i> (affinitas)	<i>Szedam-Sztoo</i> (septingenti) [L7: Szedam ſztoo]
<i>Rood</i> (genus) [L7: Rod]	SZED[M]AA [IC]
<i>Rood</i> (progenies)	<i>Sziid</i> (canus) [L7: Szijd]
<i>Roogh</i> (cornu)	<i>Sziik</i> (caesura)
<i>Rugoo</i> (sana)	<i>Sziin</i> (filius) [L7: Szijn]
<i>Ruub</i> (linteum)	<i>Sziir</i> (caseus) [L7: Szijr]
<i>Ruud</i> (crispus)	<i>Szlaaſth</i> (dulcedo)
<i>Ruuh</i> (vestitus)	<i>Szlaaſth</i> (iucunditas)
<i>Ruun</i> (vellus)	<i>Szlaazt</i> (sapor)
<i>Ruufz</i> (rufus)	<i>Szlijp</i> [= <i>Szliip</i>] (orbis)
<i>Ryz</i> [tj. <i>Rijz</i> = <i>Riiz</i>] (caesura)	<i>Szmook</i> (opsonium)
<i>Saala</i> (facetiae)	<i>Szmraad</i> (putor)
<i>Schiit</i> (clypeus)	<i>Szmraad</i> (sordes)
<i>Schiit</i> (parma)	<i>Szmrycs</i> [tj. <i>Szmrijcs</i> = <i>Szmriics</i>] (iuniperus)
<i>Schyaap</i> (scipio)	<i>Szook</i> (succus)
<i>Seefzt</i> (sex)	<i>Szool</i> [U]
SESZTAA [IC]	<i>Szpoor</i> (frugalis)
<i>Sefzt-fztoo</i> (sexcenti) [L7: Seſztſztoo]	<i>Szpravee</i> (seriò)
<i>Sidii</i> [SA]	<i>Szpuux</i> (limax)
<i>Siis</i> (galea) [L7: Sijſ]	<i>Szraam</i> (verecundia)
<i>Stij</i> [= <i>Stii</i>] (lector 'Koyi-Stij') [L7: Koyi Stij]	<i>Szrijs</i> [= <i>Szriis</i>] (muscus)
<i>Straah</i> (horror)	<i>Sztaan</i> (habitatio)
<i>Strakaa</i> (pica)	<i>Sztaan</i> (stabulum)
<i>Striicz</i> (patruus) [L7: Strijcz]	<i>Sztaar</i> (senex) [L7: Sztar]
<i>Szaad</i> (planta)	<i>Sztaar</i> (veter)
<i>Szaad</i> (propago)	<i>Sztaar</i> (veteranus)
<i>Szaad</i> (seminarium)	<i>Sztaar</i> (vetus)
<i>Szaag</i> (tapaetum)	<i>Sztaar</i> (vetustus)

<i>Sztaroorfzt</i> (vetustas)	Taagifsti]
<i>Sztaroozt</i> (senectus)	<i>Taargh</i> (emporium)
<i>Sztaroozt</i> (senium)	<i>Taaschy</i> (ieiunus)
<i>Sztijd</i> [= <i>Sztiid</i>] (pudor) [L7: Sztyd]	<i>Taaschy</i> (vanus)
<i>Sztizknuut</i> (strictus)	<i>taschyaad</i> [IC]
<i>Sztool</i> (mensa)	<i>Texaak</i> (agricola)
<i>Sztraah</i> (pavor)	<i>Texaak</i> (ruricola)
<i>Sztraah</i> (terror)	<i>Tij</i> [= <i>Tii</i>] (tu)
<i>Sztraah</i> (timor)	<i>Tijfsk</i> (praelum) [L7: Tijfsk]
<i>Sztrigotiine</i> (tomentum) [L7: Sztrigotine]	<i>Too</i> (id)
<i>Sztruug</i> (planula)	<i>Torkuul</i> (torcular)
<i>Sztuulp</i> (pila)	<i>Traak</i> (linea)
<i>Szuud</i> (arbitrium)	TRETAA [IC]
<i>Szuud</i> (existimatio)	<i>Trij</i> [tj. <i>Trii</i>] (tres)
<i>Szuud</i> (opinio)	<i>Truup</i> (truncus)
<i>Szuud</i> (vas)	<i>Truufz</i> (terraemotus)
<i>Szuuh</i> (aridus)	<i>Tuulp</i> [tj. <i>Tuup</i>] (rudis)
<i>Szuuh</i> (siccus)	<i>Tuup</i> (hebes)
<i>Szuuh</i> [U]	<i>Tuup</i> (stupidus) [L7: Tuub, tj. Tuup]
<i>Szuuk</i> [U]	<i>Tuup</i> [U]
<i>Szveet</i> [U]	<i>Tuufst</i> (opimus)
<i>Szveeth</i> (divus)	<i>Tuxechij</i> [= <i>Tuxechii</i>] (querulus) [L7: Tuxechy]
<i>Szviit</i> (lumen) [L7: Szvijt]	<i>Vaal</i> (fluctus)
<i>Szviit</i> (mundus) [L7: Szvijt, Orfák]	<i>Vaal</i> (unda)
<i>Szviyth</i> [tj. <i>Szviyth</i> = <i>Szviith</i>] (or- bis) [L7: Szvijth]	<i>Vaalan</i> (fluctuosus)
<i>Szvitaal</i> (rutilus) [L7: Szvital]	<i>Vartlaar</i> (olitor)
<i>Szyver</i> [tj. <i>Szzyver</i> = <i>Sziiver</i>] (bore- as) [L7: Sziver]	<i>Vecheer</i> (serum)
<i>βubotee</i> [IC]	<i>Vecseer</i> (vesper)
<i>Taa</i> (idem 'Taa giŝty') [L7:	<i>Veez</i> (copula)
	<i>Veez</i> (ligamen)
	<i>Veez</i> (vimen)

<i>Veezanye</i> (nexus)	<i>Xuuth</i> (luteus)
<i>Vefseel</i> (laetus) [L7: Vefsel]	<i>Yaa</i> [IC]
<i>Vgrijz</i> [= <i>Ugriiz</i>] (morsus)	<i>Yaak</i> (fortis)
<i>Vidroo</i> (urna) [L7: Vidro]	<i>Yaak</i> (lacertosus)
<i>Vidroo</i> [U]	<i>Yaak</i> (robustus)
<i>Vihaar</i> (nimbus)	<i>Yavoor</i> [U]
<i>Vii</i> (vos) [L7: Vy]	<i>Zaacs</i> (quare)
<i>Viid</i> (visus) [L7: Vijd]	<i>Zaacs</i> (quia)
<i>Viin</i> [tj. <i>Viir</i>] (gurgus) [L7: Vijn]	<i>Zaal</i> (malus)
<i>Vijk</i> [= <i>Viik</i>] (seculum) [L7: Vyk]	<i>zablenuut</i> (stupidus)
<i>Vikuuicsni</i> [tj. <i>Vikuvicsni</i>] (sempiternus) [L7: Vikuvicfni]	<i>zacseet</i> [SA]
<i>Vitaar</i> (ventus)	<i>ZAPOVIDII</i> [IC]
<i>Vlaaß</i> (pilus) [nalazi se u njemačkome stupcu, uz <i>Haar</i>] [L7: nedostaje]	<i>Zapovijd</i> [= <i>Zapoviid</i>] (mandatum)
<i>vodee</i> (crepido ‘Kray-vodee’)	<i>Za-ßaad</i> (obsidio) [L7: Zafsaad]
<i>Vood</i> (ducatus)	<i>Za-ßuuti</i> (obruere)
<i>Vooz</i> (currus)	<i>Za-too</i> (ideo) [L7: Zattoo]
<i>Vooz</i> (vehiculum)	<i>Zatvoor</i> [U]
<i>Voynickii</i> (bellicus) [L7: Voynicki]	<i>Zeecz</i> (lepus)
<i>Vraath</i> (cervix)	<i>Zemlyee</i> [IC]
<i>Vtoo</i> [= <i>Utoo</i>] (interea)	<i>Zemlyee</i> [SA]
<i>Vulaaß</i> [tj. <i>Vvlaaß</i>] (villus) [L7: Vlaafs]	<i>Zijd</i> [= <i>Ziid</i>] (murus)
<i>Vuuk</i> (lupus)	<i>Zlocfeschyaak</i> (nebulo) [L7: Zlocfeschyak]
<i>Vzaal</i> [= <i>Uzaal</i>] (ligamen)	<i>Zoob</i> (avena)
<i>Vz-goora</i> [= <i>Uz-goora</i>] (sursum) [L7: Vzgora]	<i>Zoob</i> [U]
<i>Xiuuchi</i> [tj. <i>Xivouchi</i>] (vividus)	<i>Zpuus</i> (concha)
<i>Xuucs</i> (fel)	<i>Zuub</i> (dens)
<i>Xuuth</i> (flavus)	<i>Zuub</i> (uncus)
<i>Xuuth</i> (fulvus)	<i>Zuuk</i> [tj. <i>Zvuk</i>] (tinnitus) [L7: Zvuuk]
	<i>Zuug</i> [tj. <i>Zvuk</i>] [U]
	<i>Zvaan</i> (invitatus)

Udvojeni suglasnici (212 riječi pojavnica)

<i>Alli</i> (atamen)	<i>Dobrovnoŝth</i> (benignitas) [L7: Dobrovnoŝth]
<i>Alli</i> (atqui)	<i>Dobroztivv</i> (benignus) [L7: Dobroztivv]
<i>Alli</i> (aut)	<i>Dobroztivv</i> (comis) [L7: Dobroztivv]
<i>Alli</i> (autem)	<i>Dofŝadlyivv</i> [tj. <i>Dofŝadlyivv</i>] (importunus) [L7: Dofŝadlyivv]
<i>Alli</i> (vè)	<i>Doyitt</i> (lactare) [L7: Doyiti]
<i>Alli</i> (vel)	<i>Drobnno</i> (minutim) [L7: Drobnno]
<i>Barzitiŝe</i> (accelerare) [L7: Barzitiŝe]	<i>Dugo-xivv</i> (longaevus) [L7: Dugoxivv]
<i>Bezzakonye</i> (iniuria) [L7: Bez zakonye]	<i>Duppinn</i> (delphin)
<i>Bifŝnovvati</i> (rabiare) [L7: Bifŝnovvati]	<i>Dvvoyczi</i> (gemellus) [L7: Dvvoyczi]
<i>Bitti</i> (batuere)	<i>Giztinno</i> (utique)
<i>Bitti</i> (pulsare) [L7: Biti]	<i>Glavvan</i> (capito) [L7: Glavvan]
<i>Bitti</i> (verberare)	<i>Glavvat</i> (capitatus) [L7: Glavvat]
<i>Blagodarnofŝt</i> (largitas) [L7: Blagodarnofŝt]	<i>Glivva</i> [U]
<i>Cŝaffa</i> (calix) [L7: Cŝafŝa]	<i>Gnyivv</i> (indignatio) [L7: Gnyivv]
<i>Cŝaffa</i> (crater) [L7: Cŝafŝa]	<i>Gnyivvatifŝe</i> (indignari) [L7: Gnyivvatifŝe]
<i>Czelovv</i> (basium) [L7: Czelovv]	<i>Golubinny</i> [tj. <i>Golubinnyi</i>] (columbinus)
<i>Czelovv</i> (suavium) [L7: Cŝelovv]	<i>Gufŝar</i> (praedo) [L7: Gufŝar]
<i>Czivv</i> (canna) [L7: Czivv]	<i>Guffŝnicza</i> (campe)
<i>Czrikvva</i> (aedes) [L7: Czrikvva]	<i>Gutavv</i> (podagricus) [L7: Gutavv]
<i>Danni</i> [tj. <i>Dannyi</i>] (diurnus)	<i>Gyztinno</i> (equidem)
<i>Daslyivv</i> [tj. <i>Daslyivv</i>] (pluvialis) [L7: Daslyivv]	<i>Himmben</i> (versutus) [L7: Himmben]
<i>Daslyatti</i> (pluere)	<i>Hittar</i> (agilis)
<i>Divvya-loza</i> (labrusca) [L7: Divvya loza]	<i>Hittar</i> (pernix)
<i>Divvyi</i> (ferus) [L7: Divvyi, tj. Divvyi]	<i>Hittar</i> (rapidus)
<i>Divvyi-golub</i> (palumbis) [L7: Divvyi Golub]	<i>Hittar</i> (ocyor) [L7: Hittar]

<i>Izbitti</i> (aboriri)	<i>Kuppicza</i> (pocillum)
<i>Izuiditti</i> (scrutari) [L7: Izuiditi]	<i>Kuffanye</i> (experientia) [L7: Kufsanye]
<i>Izvamy</i> [tj. <i>Izvanny</i> , dotično <i>Izvannyi</i>] (exterus 'Iz vamy')	<i>Kuffanye</i> (specimen) [L7: Kufsanye]
<i>Izvanny</i> [tj. <i>Izvannyi</i>] (extraneus 'Iz vanny')	<i>Kuffanye</i> (tentamentum) [L7: Kufsanye]
<i>Izzuti</i> (exuere)	<i>Kufsati</i> (experiri) [L7: Kufsati]
<i>Kakovvi</i> (cuiusmodi) [L7: Kakovi]	<i>Kuŝavv</i> (blaesus) [L7: Kufsav]
<i>Karvavv</i> (cruentus) [L7: Karvav]	<i>Kvaŝsina</i> (acetum) [L7: Kvaŝsina]
<i>Karvv</i> (cruor) [L7: Karv]	<i>Kvvaŝan</i> (austerus) [L7: Kvaŝan]
<i>Karvv</i> (sanguis) [L7: Karv]	<i>Lavv</i> (leo) [L7: Lav]
<i>Kaffa</i> (pulmentum) [L7: Kaŝa]	<i>Liplyvv</i> [tj. <i>Liplyivv</i>] (glutinosus) [L7: Liplyv]
<i>Kaffa</i> (puls) [L7: Kaŝa]	<i>Lippa</i> (tilia)
<i>Kaffa</i> [U]	<i>Livv</i> (levus) [L7: Liv]
<i>kaffaly</i> (tussis)	<i>Livv</i> (sinister) [L7: Liv]
<i>Kaffniti</i> (cunctari) [L7: Kaŝniti]	<i>Lokvva</i> (lacuna) [L7: Lokva]
<i>Koppun</i> (capus & capo)	<i>Maglivv</i> (nebulosus) [L7: Magliv]
<i>Koffara</i> [fiscella] [L7: Kofsara]	<i>Mefstrovzki</i> (artificiosus) [L7: Mefstrovzki]
<i>Kofullya</i> (subucula) [L7: Kofulya]	<i>Miloftivv</i> (clemens) [L7: Miloftiv]
<i>Koŝŝa</i> [U]	<i>Milosztivv</i> (misericors) [L7: Milofztiv]
<i>Koŝŝiti</i> [U]	<i>Mlohavv</i> (debilis) [L7: Mloháv]
<i>Krafft</i> (virtus) [L7: nedostaje]	<i>Mlohavv</i> (languidus) [L7: Mlohav]
<i>Kralyevv</i> (regius) [L7: Kralyov]	<i>Mlohavvztvo</i> (debilitas) [L7: Mlohavztvo]
<i>Kralyevvati</i> (regnare) [L7: Kraly[e]vati]	<i>Nakovv</i> (incus) [L7: Nakov]
<i>Kralyevv-dvor</i> (regia) [L7: Kralyev dvor]	<i>Napokonny</i> [tj. <i>Napokonnyi</i>] (ultimus)
<i>Krivv</i> (camurus) [L7: Kriv]	<i>Napokonyni</i> [tj. <i>Napokonnyi</i>] (extremus)
<i>Krivv</i> (curvus) [L7: Kriv]	
<i>Krovv</i> (tectum) [L7: Krov]	
<i>Krusova</i> [U]	
<i>Kuppa</i> (crater)	

<i>Naravv</i> (natura) [L7: Narav]	<i>Oppeta-pošlati</i> (remittere) [L7: Oppeta pošlati]
<i>naffim</i> [SA]	<i>Oppeth</i> (denuò)
<i>Nafslidovvati</i> (assectari) [L7: Nafslidovati]	<i>Oppliniti</i> (orbare)
<i>Nafslidovvnik</i> (assecla) [L7: Nafslidovnik]	<i>Oppliniti</i> (viduare)
<i>Nay-vijfi</i> (summus) [L7: Nayvijsi]	<i>Oppoganimi</i> (profanare)
<i>Nepravv</i> (falsus) [L7: Neprav]	<i>Oppovijst</i> [= <i>Oppoviiſt</i>] (omen) [L7: Oppovyſt]
<i>Ne-uffanye</i> (diffidentia) [L7: Neuffanye]	<i>Opraffati</i> (interrogare) [L7: Oprafsati]
<i>Nezdravv</i> (morbidus) [L7: Nezdrav]	<i>Ottarti</i> (abstergere)
<i>Obba</i> (ambo)	<i>Ottiti</i> (abire)
<i>Oddarth</i> (lacer)	<i>Ottiti</i> (discedere)
<i>oddati</i> (maritare)	<i>Ovakovv</i> (eiusmodi) [L7: Ovakov]
<i>Oddatiſe</i> (nubere)	<i>Ovakovv</i> (huiusmodi) [L7: Ovakov]
<i>Oddirati</i> (glubere)	<i>Ovde</i> (hic) [L7: Ovde]
<i>Odditi</i> (amicire)	<i>Passa</i> (pabulum) [L7: Pafsa]
<i>Oditti</i> (induere)	<i>Peddeſeet</i> (quingenta) [L7: Petdeſet]
<i>Oglavv</i> (capistrum) [L7: Oglav]	<i>Pinezlyvv</i> [tj. <i>Pinezlyivv</i>] (pecuniosus) [L7: Pinezlyiv]
<i>Oppaliti</i> (amburere)	<i>Plavv</i> (coeruleus, tj. caeruleus) [L7: Plav]
<i>Oppalyen</i> (ambustus)	<i>Plavv</i> (navis) [L7: Plav]
<i>Oppaffati</i> (cingere) [L7: Oppafsati]	<i>Plifivv</i> (calvus) [L7: Plifiv]
<i>Oppaſan</i> (cinctus)	<i>Pomnyvv</i> [tj. <i>Pomnyivv</i>] (diligens) [L7: Pomnyv]
<i>Oppat</i> (abbas)	<i>Pomnyvv</i> [tj. <i>Pomnyivv</i>] (solicitus) [L7: Pomnyv]
<i>Oppaticza</i> [U]	<i>Ppribigal</i> [tj. <i>Pribigal</i>] (perfuga) [L7: Pribigal]
<i>Oppekà</i> (later)	<i>Pravv</i> (aequus) [L7: Prav]
<i>Oppet</i> (iterum)	
<i>oppeta</i> (recuperare ‘Dobiti-oppeta’) [L7: Dobiti oppeta]	
<i>Oppeta doneſti</i> (referre)	

<i>Pribilfztvo</i> (candor) [L7: Pribilfztvo]	<i>Szmarznutiffe</i> (congelare) [L7: Szmarznutiſe]
<i>Pri-blixatiffe</i> (appropinquare) [L7: Priblixatiſe]	<i>Szolinne</i> (salina)
<i>Pripafsati</i> (accingere) [L7: Pripafsati]	<i>Szuprotiv</i> (obviam) [L7: Szu- protiv]
<i>Prifsan</i> [crudus]	<i>Szvag-dannyi</i> (quotidianus) [L7: Szagdannyi]
<i>Protiv</i> (adversum) [L7: Protiv]	<i>Szvarfen</i> (perfectus) [L7: Szvarfen]
<i>Protiv</i> (contra) [L7: Protiv]	<i>ßuprotiv</i> (adversus) [L7: Szu- protiv]
<i>Protivschina</i> (oppositio) [L7: Protivſchina]	<i>Tepav</i> (balbus) [L7: Tepav]
<i>Pruffacz</i> (gradarius) [L7: Prufsacz]	<i>Tuxitiffe</i> (expostulare) [L7: Tuxitiſe]
<i>Pyazza</i> (forum)	<i>Vcseranny</i> [tj. <i>Vcserannyi</i>] (hes- ternus)
<i>Radovatiffe</i> (gaudere) [L7: Radovatiſe]	<i>Veffel</i> (hilaris) [L7: Vefsel]
<i>Ranno</i> (mane) [L7: nedostaje]	<i>Veffelye</i> (laetitia) [L7: Vefselye]
<i>Razkoffa</i> (luxus) [L7: Razkofsa]	<i>Vffanye</i> [= <i>Uffanye</i>] (fidentia)
<i>Razkoffa</i> (voluptas) [L7: Razkofsa]	<i>Vffanye</i> [= <i>Uffanye</i>] (fiducia)
<i>Razkoffe</i> (deliciae) [L7: Razkofse]	<i>Vffati</i> [= <i>Uffati</i>] (sperare)
<i>Rippa</i> (rapa)	<i>Vffatiſze</i> [= <i>Uffatiſze</i>] (confidere)
<i>Rippa</i> [U]	<i>Vffatiſe</i> [= <i>Uffatiſe</i>] (fidere)
<i>Roffzà</i> (ros) [L7: Rofsà]	<i>Ville</i> [U]
<i>Saffran</i> (crocus)	<i>Villè</i> (furca) [L7: Ville]
<i>Schyetta</i> (vitium)	<i>Visfina</i> (statura) [L7: Vifsina]
<i>Seglyv</i> [tj. <i>Seglyivv</i>] (facetus) [L7: Seglyv]	<i>Voenul</i> [= <i>Uoenul</i>] (flaccidus)
<i>ftalla</i> (hara ‘Szvinyzka-ftalla’) [L7: Szvinyzka ftalla]	<i>Voran</i> (ater)
<i>Szappun</i> [U]	<i>Vroidnofzt</i> (valor) [L7: Vridnofzt]
<i>Szinnicza</i> (scena)	<i>Vvriti</i> (aestuare)
<i>Szinnicza</i> (tabernaculum)	<i>Vvru</i> (fervidus) [L7: Vruch]
<i>Szinnicza</i> [U]	<i>Vvru</i> (aestus)
<i>Szliv</i> (coluber) [L7: Szliv]	<i>Vzdarxatiffe</i> [= <i>Uzdarxatiffe</i>] (ab- stinere) [L7: Vzdarxatiſe]
	<i>Xarxtvo</i> (crapula) [L7: Xarxtvo]

<i>Xivv</i> (superstes) [L7: Xiv]	<i>Zdravv</i> (sanus) [L7: Zdrav]
<i>Xuppan</i> (villicus)	<i>Zidannye</i> (structura) [L7: Zidanye]
<i>Yednaftvo</i> (aequalitas) [L7: Yednaftvo]	<i>Zvìr</i> (animal, animans) [L7: Zvìr]
<i>Zdravv</i> (salutaris) [L7: Zdrav]	<i>Zzlo-volian</i> [tj. <i>Zlo-volian</i>] (tristis)

Dva nadslovka (2 riječi različnice)

<i>Dáár</i> (munus) [L2: Daar]
<i>Kàrà</i> (controversia) [L2: Kara]

Lodereckerov hrvatsko-latinski rječnik

TUPI ZNAK (45 riječi različnica)

<i>Akò</i>	<i>Ófftrògà</i> (calcar)
<i>Bàth</i>	<i>Ovràth</i>
<i>Bogàth</i>	<i>Pífsiczè</i>
<i>Cziczà</i>	<i>Plemè</i>
<i>Drivò</i>	<i>Poglèd</i>
<i>Evò</i>	<i>Ranà</i>
<i>Hotè</i>	<i>Íftranè</i> (Navíse Íftranè)
<i>Kakonè</i>	<i>Szokòl</i>
<i>Kokòs</i>	<i>Szramotà</i>
<i>Kolà</i>	<i>Sztàn</i>
<i>Kopilò</i>	<i>Sztò</i>
<i>Korà</i>	<i>Szvità</i>
<i>Míffò</i>	<i>Timè</i>
<i>Mucfè</i>	<i>Tífzò</i>
<i>mukè</i> (Czvit od mukè)	<i>Tlò</i>
<i>Nayparvò</i>	<i>Vdò</i> [= Udò]
<i>Odondeyffò</i> (indidem)	<i>Wàn</i>
<i>Okò</i>	<i>welè</i>
<i>Oràl</i>	<i>werà</i>
<i>Óftrò</i>	<i>widrò</i>

wunà	Zà
Yakò	Zarnò
Yatò	

OŠTRI ZNAK (14 riječi različnica)

Kós	Szeló
Ná	Szláb
Navrimé	Szvakoyakó
Pás	Vgár [= Ugár] (Ungarus)
Peró	Xaló
Pó	YamácZ
Strofák	Zató

UDVOJENI SAMOGLASNICI (224 riječi različnice)

Baan	Czyiv [tj. Czjiv = Cziiv]
Baaz	Czyl [tj. Czjl = Cziil]
Bahaat	Daan
Bdechij [= Bdechii]	Daar
Bijl [= Biil]	Darhaat
Bijls [= Biifs]	Deefzna
Blaak [tj. Blaag]	Diym [tj. Dijm = Diim]
Blijd [= Bliid]	Dobyt [tj. Dobiit = Dobiit]
Bludooft [tj. Bludnooft]	Druug
Bluud	Duub
Book	Duug
Boor	Dyil [tj. Djil = Diil]
Braak	Glaad
Brijfst [= Briifst]	Glaafs (fama, rumor)
Brood	Glaafz (sonus, vox)
Bruus	Gluuh
Cfaaft	Glyedaa
Cfelyuufft	Glyzte [= Gliizte]
Cfryip [tj. Cfrjip = Cfriip]	Gnyzdo [= Gniizdo]
Czvijt [= Czviit]	Gool

Goozt	Maal
Graad	Meed
Guffaar	Meutoo
Guufft	Mij [= Mii]
Hchij [= Hchii]	Mijh [= Miih]
Hebaath (ebulum)	Mlaad
Hijt [= Hiit]	Mlaak
Hnopoot [tj. Hropoot]	Mladooft
Huud	Mnoog
Izboor	Mooch
Kneez	Mraak
Koofz	Muuka (farina)
Krijx [= Kriix]	Muux
Kruug	Myr [tj. Mijr = Miir]
Kvaar	Naduut
Kyip [tj. Kjip = Kiip]	Nazaad
Laan	Nelfpoor
Laaxacz	Nooch
Leed	Noofs
Lijk [= Liik]	Noox
Lijn [= Liin]	Nymac [= Niimac]
Lijp [= Liip]	Nymska [= Niimska] (Nymska Zemle)
Lijft [= Liift]	Nymffky [= Niimffkii]
Livaa	Obiknuut
Ludoofzth	Oblaak
Luucs	Obruufz
Luud	Oon
Luugh	Oppovijfst [= Oppoviifst]
Luuk	Ovcfaar
Lyip [tj. Ljip = Liip] (gluten)	Paah
lyifft [tj. ljifft = liifft] (wernyi lyifft)	Paaka
Lyuut	Paafs

Pameet	Ruub
Peech	Ruud
Peefft	Ruuh
Peet	Ruun
Petdeffeet	Ruufz
Petij [= Petii]	Ryz [tj. Rijz = Riiz]
Petfsto	Saala
Pijr [= Piir]	Schijt [= Schiit]
Piyaat [tj. Priyaat]	Selz[t]fztoo
Plijn [= Pliin]	Sijs [= Siis]
Plijfs [= Pliifs]	Strijcz [= Striicz]
Plood	fty [tj. ftij = ftii] (Koyi fty)
Ploot	Szaad
Pomaafzt	Szaag
Pool	Szaam
Pooloviti	Szaan
Poofsth	Szalaafzt [tj. Szlaafzt] (sapor)
Poot	Szedamfztoo
Poffluuh	Szijd [= Sziid]
Praach	Szijk [= Sziik]
Praah	Szijn [= Sziin]
Praaz	Szijr [= Sziir]
Praazdnofft	Szlaaffth (dulcedo, iucunditas)
Prateex	Szmook
Pruuth	Szmrycs [= Szmriics] (iuniperus)
Puuk	Szook
Puuth	Szpoor
Raath	Szpravee (serio)
Raax	Szraam
Razboor	Szrijs [= Szriis] (muscus)
Reezti	Sztijd [= Sztiid]
Rijcs [= Riics]	Sztool
Rood	Sztraah

Sztruug	Waaan
Sztudeny [= Sztudenii]	Wartlaar
Szuud	weez
Szuud (vas)	weezanye
Szuuh	wernyi [tj. wernji = wernii] (wer- nyi lyifft)
Szveeth	wihaar
Szviyt [= Szviit] (lumen, lux)	wij [= wii]
Szviyt [= Szviit] (mundus, orbis)	wijd [= wiid]
Taagiffty [= Taagifftii; dvije riječi: Taa gifftii] (idem)	wijn [tj. wijr = wiir]
Taarg	witaar
Taafchy [= Taafchii] (ieiunus)	wood
Tafchy [= Tafchii] (cassus, va- nus)	wooz
Texaak	wraath
Tij [= Tii]	wtoo [tj. utoo]
Tijffk [= Tiiffk]	wuuk
Too	Xuucs
Traak	Xuuth
Trij [= Trii]	Yaak
Truup	Zaal
Tuulp (rudis)	Zalimaah (lanugo)
Tuup (hebes, stupidus)	Zaffaad
Tuufft	Zalfuuti
Vgryz [tj. Vgrijz = Ugriiz]	Zeecz
vodee (Kray vodee)	Zijd [= Ziid]
Vzaal [= Uzaal]	Zimnyi [tj. Zimnji = Zimnii]
Waal	Zpuus
	Zuub

UDVOJENI SUGLASNICI (60 riječi pojavnica)

Bitti	Danni [tj. Dannya] (diurnus)
Cfaffa	Dafyatti (pluere)
Cfeffanye	Duppin
Cfefflyati	Golubinny [tj. Golubinnyi]

Gyztinno (equidem)	Oppalfati
Hittar	Oppat
Izbitti	Oppeka
Izvanny [tj. Izvannyi]	oppeta (Dobiti oppeta)
Izzuti	Oppeth
Kaffa	Oppliniti
Kaffaly	Oppoganiti
Kafflyati	Oppovijfst [= Oppoviifst]
Koppun	Opraffati
Koffara	Ottarti
Kuppa	Ottiti
Kuppicza	Paſſa
Kuffanye	Pyazza
Kuffati	Rippa
Neuffanye	Saffran
Obba	Szinnicza (tabernaculum, um- braculum)
Oddarth (lacer)	Szinnicza (scena)
Oddati	Szolinne
Oddatiffe	Vffanye [= Uffanye]
Oddavna	Vffati [= Uffati]
Oddila [= Od dila] (particeps)	Vffatiffe [= Uffatiffe]
Oddirati (glubere)	Vvenul [= Uvenul]
Odditi	Vvrime [= Uvrime]
Okuffenye	wcſeranny [tj. wcſerannyi]
Oppaliti	Yednaſtvo
Oppalyen	
Oppalfan	

Popis uporabljenih djela⁵⁵

- Babukić, Vjekoslav. *Ilirska slovnica* / sastavi Vjekoslav Babukić. U Zagrebu : Bèrzotiskom nar. tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja, 1854.
- Bezljaj, France. *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti ; Inštitut za slovenski jezik, 1976–2005. 4 sv.
- Birnbaum, Marianna D. *Ambrogio Calepino i Faust Vrančić*. // Zbornik o Faustu Vrančiću : zbornik radova sa znanstvenog skupa Obitelj Vrančić u hrvatskoj književnosti i znanosti : Šibenik, 12. – 14. rujna 1995. Šibenik : Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, 2001. Str. 31 – 35. [Knjižnica Faust.]
- Bratulić, Josip. *Faust Vrančić, književnik i hagiograf* / Josip Bratulić. // Život nekoliko izabranih divic / Faust Vrančić ; priredili Josip Bratulić, Branimir Glavičić, Josip Lisac, Mirjana Šokota. Šibenik : Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, 1995. Str. 123 – 144. [Knjižnica Baščina.]
- Brlić, Ignjat Alojzije. *Grammatik der illirischen Sprache, wie solche in den südslawischen Ländern Serbien, Bosnien, Slavonien, Dalmatien, Kroatien und von den Illiriern und Serben in Ungarn und der Vojvodina gesprochen wird* / für Deutsche verfaßt und herausgegeben von Ignatz Al. Berlić. 3. durchgesehene und verbesserte Auflage. Agram : Gedruckt und im Verlage bei Franz Suppan, k. k. pr. Buchdrucker und Buchhändler, 1850. [Got.]
- Broz, Ivan ; Iveković, Franjo. *Rječnik hrvatskoga jezika* / skupili i obradili Dr. F. Iveković i Dr. Ivan Broz. U Zagrebu : Štamparija Karla Albrechta (Jos. Wittasek), 1901. 2 sv.
- Cronia, Arturo. *Contributo alla lessicografia serbo-croata : un'inedita redazione trilingue del »Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum« di Fausto Veranzio* / Arturo Cronia. // Ricerche slavistiche : [pubblicazione dell'Istituto di filologia slava dell'Università di Roma, dell'Istituto per l'Europa orientale di Roma e del Seminario di slavistica dell'Istituto universitario orientale di Napoli / a cura di Giovanni Maver]. Vol. 2 (1953) ; str. 117 – 130.
- Daničić, Đuro. *Prilog za istoriju akcentuacije hrvatske ili srpske* / čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 10 travnja 1872 pravi član dr. Gjuro Daničić. // Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. (1872), knj. 20 ; str. 150 – 233.
- Della Bella, Ardelio. *Istruzioni grammaticali della lingua illirica = Grammatičke pouke o ilirskome jeziku* / prijevod s izvornika Nives Sironić-Bonefačić ;

⁵⁵ U ovom se članku zapisi bibliografskih jedinica iznimno donose prema sustavu koji je postavio autor, a koji u pojedinim točkama odudara od sustava koji se inače primjenjuje u *Filologiji*.

- pogovor Darija Gabrić-Bagarić. Zagreb : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2006. [Biblioteka Pretisci ; knj. 6.]
- Dugački, Vladimir. *Hrvatsko medicinsko nazivlje u Dikcionaru Fausta Vrančića*. // Zbornik o Faustu Vrančiću : zbornik radova sa znanstvenog skupa Obitelj Vrančić u hrvatskoj književnosti i znanosti : Šibenik, 12. — 14. rujna 1995. Šibenik : Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, 2001. Str. 23—29. [Knjižnica Faust.]
- Dukat, Vladoje. *Rječnik Fausta Vrančića* / napisao član dopisnik Vladoje Dukat ; primljeno u sjednici razreda historičko-filologičkoga od 18. maja 1924. // Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. (1925), knj. 231 ; str. 102—136. Razreda historičko-filologičkoga i filozofičko-juridičkoga ; knj. 101.
- Fazekas, Emese. *Petojezični rječnik Fausta Vrančića, jedna od prvih jezikoslovnih riznica*. // Zbornik o Faustu Vrančiću : zbornik radova sa znanstvenog skupa Obitelj Vrančić u hrvatskoj književnosti i znanosti : Šibenik, 12. — 14. rujna 1995. Šibenik : Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, 2001. Str. 37—43. [Knjižnica Faust.]
- Finka, Božidar. *Čakavsko narječje*. // Čakavska rič : polugodišnjak za proučavanje hrvatske čakavske riječi. God. 1 (1971), br. 1 ; str. 11—71.
- Garde, Paul. *Naglasak* / prevoditelj Dragutin Raguz. Zagreb : Školska knjiga, 1993.
- Gostl, Igor. *Od poredbenog jezičnog kompendija Fausta Vrančića do osmerojezičnog enciklopedijskog rječnika : Jugoslavenski leksikografski zbornik u kontekstu suvremene leksikografije*. // Informatologia Yugoslavica : [službeno glasilo Referalnog centra Sveučilišta u Zagrebu = official journal of the Referral Centre of the University of Zagreb]. God. 16 (1984), br. 3—4 ; str. 263—268.
- Gyurikovits, Georgius. *Biographia Fausti Verantii, Secretarii et Consilarii Regii, Episcopi Chanadiensis* / Georgius Gyurikovits. // *Dictionarium pentaglottum* / recudi curavit Josephus Thewrewk de Ponor. Posonii : Typis Belnayanis, 1834. Str. IX—XX.
- Hamm, Josip. *Prosodijski sistem Križanićeva govora*. // Život i djelo Jurja Križanića : zbornik radova. Zagreb : Fakultet političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu ; Izdavački servis Liber, 1974. Str. 212—238. [Biblioteka Politička misao.]
- Hamm, Josip ; Hraste, Mate ; Guberina, Petar. *Govor otoka Suska*. // Hrvatski dijalektološki zbornik. (1956), knj. 1 ; str. 7—213.
- Hjelmslev, Louis. *Accent, intonation, quantité* / Louis Hjelmslev. // *Studi baltici* / a cura di Giacomo Devoto, Professore nella R. Università di Firenze. (1936—1937), vol. 6 ; str. 1—57. [Publicazioni dell' « Istituto per l'Europa orientale » Roma. Sezione baltica ; knj. 6.]

- Hraste, Mate. *Čakavski dijalekat ostrva Hvara* / Mate M. Hraste. // Južno-slovenski filolog : povremeni spis za slovensku filologiju i lingvistiku. (1935), knj. 14 ; str. 1–57.
- Hraste, Mate. *Čakavski dijalekat ostrva Brača* / od Dr-a Mate M. Hraste. // Srpski dijalektološki zbornik : rasprave i građa. (1940), knj. 10 ; str. 1–67.
- Hraste, Mate. *O kanovačkom akcentu u Hrvatskoj* / (primljeno za Filologiju na 2. sjednici V. odjela od 6. III. 1956.). // Filologija. (1957), knj. 1, str. 59–75.
- Hraste, Mate. *Osnovna akcentuacija Biograda na moru i njegove okolice.* // Filologija. (1959), knj. 2 ; str. 5–11.
- Hraste, Mate ; Šimunović, Petar ; Olesch, Reinhold. *Čakavisches-deutsches Lexikon* / von Mate Hraste und Petar Šimunović ; unter Mitarbeit und Redaktion von Reinhold Olesch. Teil 1. Köln ; Wien : Böhlau Verlag, 1979. [Slavistische Forschungen / herausgegeben von Reinhold Olesch; Band 25/1.]
- Ivšić, Stjepan. *Prilog za slavenski akcent* / primljeno u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 10. maja 1910. ; napisao Stjepan Ivšić. // Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. (1911), knj. 187 ; str. 133–208. Razredi historičko-filologički i filozofičko-juridički ; knj. 77.
- Ivšić, Stjepan. *Slavenska poredbena gramatika* / priredili Josip Vrana i Radoslav Katičić ; [kazala izradio Dubravko Škiljan]. Zagreb : Školska knjiga, 1970.
- Ivšić, Stjepan. *Izabrana djela iz slavenske akcentuacije = Gesammelte Schriften zum slavischen Akzent* / mit einer Einleitung sowie Berichtigungen und Ergänzungen des Verfassers herausgegeben von Christiaan Alphonsus van der Berk. München : Wilhelm Fink Verlag, 1971. [Slavische Propyläen : Texte in Neu- und Nachdrucken ; Band 96.]
- Jonke, Ljudevit. »Dikcionar« *Fausta Vrančića*. // Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmati[c]ae, & Ungaricae / [Faust Vrančić]. Venetiis : Apud Nicolaum Morettum, 1595. [Pretisak. 6. izd. Zagreb : Novi Liber, 1992. Str. 135–139.]
- Junković, Zvonimir. *Prilog za suvremenu čakavsku dijalektologiju.* // Čakavska rič : polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi. God. 3 (1973), br. 1 ; str. 7–38.
- Jurišić, Blaž. *Rječnik govora otoka Vrgade*. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1966. Dio 1: Uvod. [Biblioteka Hrvatskog dijalektološkog zbornika.]

- Jurišić, Blaž. *Rječnik govora otoka Vrgade : uspoređen s nekim čakauskim i zapadnoštokauskim govorima*. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1973. Dio 2: Rječnik. [Biblioteka Hrvatskoga dijalektološkog zbornika ; knj. 1, dio 2.]
- Jurišić, Blaž. *Nacrt hrvatske slovnice : glasovi i oblici u povijesnom razvoju*. Zagreb : Matica hrvatska, 1992. [Pretisak izdanja iz 1944.] [Znanstvena knjižnica.]
- Jurišić, Blaž. *Nacrt hrvatske slovnice : tvorba imenica u povijesnom razvoju*. Zagreb : Matica hrvatska, 1992. [Znanstvena knjižnica.]
- Karadžić, Vuk Stefanović. *Srpski rječnik, istolkovan njemačkim i latinskim riječima* / skupio ga i na svijet izdao Vuk Stefanović = *Wolf Stephansohn's Serbisch-Deutsch-Lateinisches Woerterbuch = Lupi Stephani F. Lexicon Serbico-Germanico-Latinum*. U Beču (Wien, Viennae) : Gedruckt bei den P. P. Armeniern, 1818. [Ćir.]
- Karadžić, Vuk Stefanović. *Srpski rječnik istumačen njemačkim i latinskim riječima* / skupio ga i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić = [*Lexicon Serbico-Germanico-Latinum* / edidit Vuk Steph. Karadschitsch]. U Beču : U štampariji jermenskoga manastira = [Vindobonae : Typis Congregationis Mechitaristicae], 1852. [Ćir.]
- Kašić, Bartol. *Institutionum linguae Illyricae libri duo* / authore Bartholomaeo Cassio Curictensi Societatis Iesu. Ed. 1. Romae : Apud Aloysium Zannettum, 1604. // *Most = The bridge : a journal of Croatian literature* ; *Collection of Croatian literature*. (1990), sv. 1 ; str. 237–427. [Pretisak.]
- Kašić, Bartol. *Osnove ilirskoga jezika u dvije knjige* / autor Bartol Kašić Pažanin Družbe Isusove ; [prijevod s izvornika Sanja Perić Gavrančić] = [*Institutionum linguae Illyricae libri duo* / authore Bartholomaeo Cassio Curictensi Societatis Iesu]. 1. izd. Zagreb : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, [2002]. [Biblioteka Pretisci ; knj. 1.] [Pretisak izd. U Rimu : kod Alojzija Zannettija, 1604. = Romae : Apud Aloysium Zannettum, 1604.]
- Katičić, Radoslav. *Lodereckerov rječnik — leksikografsko djelo i kulturni spomenik = Lodereckerův slovník — lexikografické dílo a kulturní památka*. // *Sedmerojezični rječnik : prvotisak*, Prag 1605. : pretisak i Dodatak, Zagreb 2005. / *Petar Loderecker = Sedmijaziční slovník : první vydání Praha 1605 : reprint a Dodatek, Záhřeb 2005* / Petr Loderecker. Zagreb : Novi Liber ; Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2005. Str. 16–49. [Serija reprint izdanja Liber Croaticus.]
- Klaić, Bratoljub. *Jedan pedagoški pokušaj u akcentologiji*. // *Zbornik u čast Stjepana Ivšića* = [Collectanea in Stephani Ivšić honorem] / [urednici Mate Hraste, Ljudevit Jonke, Milan Ratković]. Zagreb : Hrvatsko filološko društvo, 1963. Str. 195–202.

- Klaić, Bratoljub. *Bizovačko narječje* / Adolf Bratoljub Klaić. Bizovac : Matica hrvatska, Ogranak Bizovac, 2007.
- Klaić, Bratoljub. *Naglasni sustav standardnoga hrvatskog jezika* / izvorni rukopis uredio Božidar Smiljanić. Zagreb : Nova knjiga Rast d.o.o., 2013.
- Knežević, Petar. *Pisme duhòvnè r̀azlikè* / sastavljene od O. F. Petra Knèexevichia iz Knina r̀eda S. O. Francescka od obsl̀ux`enja, a Provinciè Prìsvètòga Odk̀upiteglja u Dalmàcii. Ū Mletczih : Pò Scimunu Occhi, 1765.
- Kortlandt, F[rederik] H[erman] H[enri]. *Slavic accentuation : a study in relative chronology* / F. H. H. Kortlandt. Lisse, Netherlands : The Peter de Ridder Press, 1975. [PdR Press Publications in SLAVIC ACCENTUATION ; knj. 1.]
- Kortlandt, Frederik Herman Henri. *From Serbo-Croatian to Indo-European* / Frederik Kortlandt. // Wiener Slavistisches Jahrbuch. (2005), Band 51 ; str. 113–130.
- Krstić, Kruno. *Latinica : kod Hrvata*. // Enciklopedija Jugoslavije. Zagreb : Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ, 1962. Sv. 5. Str. 476–477.
- László, Bulcsú (a). *Bilješka o književnòme naglasku hrvàtskòme*. // Suvremena lingvistika. God. 22 (1996), sv. 1–2 (br. 41–42) ; str. 333–391.
- László, Bulcsú (b). *Općitbena bilježitost pri odredbi srbštine i hrvatštine*. // Jezik i komunikacija : zbornik / urednici Marin Andrijašević, Lovorka Zergollern-Miletić. Zagreb : Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 1996. Str. 430–451.
- László, Bulcsú. *Jèz'ikovnik : r̀jèčn'ik b'ir̀an'ih r̀ieč'ih*. [Neobjavljeni rukopis.]
- Lisac, Josip. *Hrvatski jezik i Faust Vrančić, s osobitim obzirom na Život nekoliko izabраниh divic* / Josip Lisac. // Život nekoliko izabраниh divic / Faust Vrančić ; priredili Josip Bratulić, Branimir Glavičić, Josip Lisac, Mirjana Šokota. Šibenik : Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, 1995. Str. 145–164. [Knjižnica Baščina.]
- Lisac, Josip. *Hrvatska dijalektologija*. Zagreb : Golden marketing ; Tehnička knjiga, 2003. Dio 1: Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja.
- Lisac, Josip. *Faust Vrančić i drugi : jezičnopovijesni ogleđi*. Šibenik : Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, 2004. [Knjižnica Faust.]
- Lisac, Josip. *Hrvatska dijalektologija*. Zagreb : Golden marketing – Tehnička knjiga, 2009. Dio 2: Čakavsko narječje.
- Lisac, Josip. *Hrvatski dijalekti ranoga novovjekovlja : in memoriam prof. Daliбору Brozoviću*. // Dubrovnik : časopis za književnost i znanost. Nova serija, god. 22 (2011), br. 1 ; str. 226–241.

- Loderecker, Petr. *Dictionarium septem diversarum linguarum, videlicet Latine, Italice, Dalmatice, Bohemicè, Polonicè, Germanicè, & Ungaricè, unà cum cuiuslibet linguae registro sive repertorio vernaculo, in quo candidus lector, sui idiomatis vocabulum, faciliè invenire poterit / singulari studio & industria collectum a Petro Lodereckero Prageno, Bohemo, &c. Pragae : E Typographaeo Ottmariano, 1605.*
- Loderecker, Petr. *Sedmerojezični rječnik : prvotisak, Prag 1605. : pretisak i Dodatak, Zagreb 2005. / Petar Loderecker = Sedmijazični slovník : první vydání Praha 1605 : reprint a Dodatek, Záhřeb 2005 / Petr Loderecker. Zagreb: Novi Liber ; Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2005. [Serija reprint izdanja Liber Croaticus.]*
- Lukežić, Iva. *Prilog čitanju Della Belliniah znakova za akcente. // Filologija : [časopis Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti]. (1991), knj. 19 ; str. 37–43.*
- Maretić, Tomo. *Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima / napisao Dr. T. Maretić. // U Zagrebu : U knjižarnici Jug. akademije L. Hartmana (Kugli i Deutsch), 1889. [Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti = Opera Academiae scientiarum et artium Slavorum Meridionalium ; knj. 9.]*
- Marotti, Bojan. *Kako je priređen Vitezovićev Lexicon Latino-Illyricum. // Lexicon Latino-Illyricum / Pavao Ritter Vitezović. Zagreb : ArTresor naklada, 2010. Sv. 2: Prijepis i obrada / rukopis kritički pročitale i rječnik upisale Zrnka Meštrović, Nada Vajs ; priredio i predgovor napisao Bojan Marotti. Str. V—CL. [Oživljena baština ; knj. 4, sv. 2.]*
- Marotti, Bojan. *Značenje nadslovaka u Vitezovićevu Lexiconu / proslav Radoslav Katičić. Zagreb : ArTresor naklada, 2013. Sv. 1: Opći dio (opis) ; Prilozi latinski. [Raspon ; knj. 1, sv. 1.]*
- Marotti, Bojan. *Značenje nadslovaka u Vitezovićevu Lexiconu. Zagreb : ArTresor naklada, 2013. Sv. 2: Prilozi hrvatski. [Raspon ; knj. 1, sv. 2.]*
- Marotti, Bojan. *Uvod u Vitezovićev Lexicon Latino-Illyricum. Zagreb : ArTresor naklada, 2014. [Raspon ; knj. 2.]*
- Matasović, Ranko. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika. Zagreb : Matica hrvatska, 2008. [Biblioteka THEORIA / ΘΕΩΡΙΑ.]*
- Mažuranić, Antun. *Slovnica Hèrvatska : za gimnazije i realne škole / napisao Antun Mažuranić, učitelj gimn. u Zagrebu. Dio 1: Rěčoslovje. U Zagrebu : Troškom spisateljjevim, 1859.*
- Melich, János. *A magyar szótáirodalom : (negyedik közlemény) / János Melich. // Nyelvtudományi Közlemények : A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Bizottságának Megbizásából / szerkeszti Szinnyei József. Kötet 36 (1906), füzet 2 ; str. 165—206.*

- Moguš, Milan. *Današnji senjski govor* / Dr Milan Moguš. // Senjski zbornik: [prilozi za geografiju, etnologiju, ekonomiku, povijest i kulturu] = [Almanacco di Senj : contributi per la geografia, l'etnologia, la storia e la cultura]. God. 2 (1966) ; str. 5–152.
- Moguš, Milan. *Fonološki razvoj hrvatskoga jezika*. Zagreb : Matica hrvatska, 1971. [Biblioteka Znanje.]
- Moguš, Milan. *O jedinstvu čakavske akcentuacije*. // Radovi Zavoda za slavensku filologiju. (1971), knj. 12 ; str. 7–12.
- Moguš, Milan. *Čakavsko narječje : fonologija*. Zagreb : Školska knjiga, 1977.
- Moguš, Milan. *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*. 2. prošireno izd. Zagreb : Nakladni zavod Globus, 1995. [Biblioteka Posebna izdanja.]
- Moguš, Milan. *Senjski rječnik*. Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti ; Senj : Matica hrvatska Senj, 2002.
- Moguš, Milan ; Vončina, Josip. *Latinica u Hrvata*. // Radovi Zavoda za slavensku filologiju. (1969), knj. 11 ; str. 61–81.
- Mrnavić, Ivan Tomko. *Govor na pogrebu Fausta Vrančića / s latinskoga prevela dr. Olga Perić*. Šibenik : Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, 1993. [Knjižnica Baščina.]
- Mulić, Malik. *Pregled ruske i srpskohrvatske akcentuacije* / Dr Malik I. Mulić ; prevela Marija Mulić. 1. izd. Sarajevo : Veselin Masleša, 1985. [Biblioteka univerzitetskih udžbenika i priručnika.] [Ćir.]
- Muljević, Vladimir. *Tehnička terminologija u Machinae novae i Dictionaru Fausta Vrančića*. // Zbornik o Faustu Vrančiću : zbornik radova sa znanstvenog skupa Obitelj Vrančić u hrvatskoj književnosti i znanosti : Šibenik, 12. – 14. rujna 1995. Šibenik : Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, 2001. Str. 15–22. [Knjižnica Faust.]
- Musulini, Stjepan. *Hrvatska i srpska leksikografija*. // Filologija. (1959), knj. 2; str. 41–63.
- Pavić, Armin. *Ivan Tomko Mrnavić / čitao u sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 5. svibnja 1875 pravi član Armin Pavić*. // Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. (1875), knj. 33; str. 58–127.
- Putanec, Valentin. *Dva priloga za našu bibliografiju : I. O Vrančićevu rječniku : II. O prvom časopisu u Hrvatskoj »Ephemerides Zagrabienensis« ili »Nova Latina«* / Dr. Valentin Putanec. // Građa za povijest književnosti hrvatske. (1951), knj. 21 ; str. 255–261.
- Putanec, Valentin. *Apostile uz »Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum« (1595) Fausta Vrančića*. // Čakavska rič : polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi. God. 1 (1971), br. 2 ; str. 5–18.

- Putanec, Valentin. *Pogovor*. // *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmati[c]ae, & Ungaricae* / [Faust Vrančić]. Venetiis : Apud Nicolaum Morettum, 1595. [Pretisak. 6. izd. Zagreb : Novi Liber, 1992. Str. 197–198.]
- Putanec, Valentin. *Faust Vrančić (1551–1617) kao leksikograf*. // *Encyclopaedia moderna*. God. 14 (1993), sv. 2 (br. 42) ; str. 144–149.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* / na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1880–1976. 23 sv.
- Samardžija, Marko. *Hrvatski jezik u rječnicima F. Vrančića i P. Lodereckera = Charvátština ve Vrančićově a Lodereckerově slovníku*. // *Sedmerojezični rječnik : prvotisak, Prag 1605. : pretisak i Dodatak, Zagreb 2005. / Petar Loderecker = Sedmijazični slovník : první vydání Praha 1605 : reprint a Dodatek, Záhřeb 2005 / Petr Loderecker*. Zagreb : Novi Liber ; Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2005. Str. 50–75. [Serija reprint izdanja Liber Croaticus.]
- Starčević, Šime. *Nòvâ ricsôslovica ilirická : vojničkoj mladosti krajicsnoj poklonjena / trúdom i nástojanjem Shíme Starcsevicha xupnika od Novoga u Líci*. U Tarstu : Slovima Gaspara Weis, 1812. [Pretisak. Zagreb : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2002.] [Biblioteka Pretisci ; knj. 2.]
- Šimunović, Petar. *Rječnik bračkih čakavskih govora*. 2. dopunjeno i popravljeno izd. Zagreb : Golden marketing— Tehnička knjiga, 2009. [Izabrana djela / Petar Šimunović ; knj. 4.]
- Šonje, Jure [glavni urednik]. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža ; Školska knjiga, 2000.
- Thewrewk, József. *Dictionarium pentaglottum / recudi curavit Josephus Thewrewk de Ponor*. Posonii : Typis Belnayanis, 1834.
- Vitezović, Pavao Ritter. *Lexicon Latino-Illyricum*. Zagreb : ArTresor naklada, 2000. Sv. 1: Prijeslik rukopisa / priredio i pogovor o prijesliku napisao Bojan Marotti. [Oživljena baština ; knj. 4, sv. 1.]
- Vitezović, Pavao Ritter. *Lexicon Latino-Illyricum*. Zagreb : ArTresor naklada, 2010. Sv. 2: Prijepis i obrada / rukopis kritički pročitale i rječnik upisale Zrnka Meštrović, Nada Vajs ; priredio i predgovor napisao Bojan Marotti. [Oživljena baština ; knj. 4, sv. 2.]
- Vitezović, Pavao Ritter. *Lexicon Latino-Illyricum*. Zagreb : ArTresor naklada ; Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2009. Sv. 3: Hrvatsko-latinski rječnik / priredile i pogovor napisale Nada Vajs, Zrnka Meštrović. [Oživljena baština ; knj. 4, sv. 3. Rječnici hrvatskoga jezika ; knj. 6.]
- Vončina, Josip. *Vrančićev rječnik*. // *Filologija* : [časopis Razreda za filologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu]. (1979), knj. 9 ; str. 7–36.

- Vončina, Josip. *Tekstološka načela za pisanu baštinu hrvatskoga jezičnog izraza : posebni prilog Stoljećima hrvatske književnosti*. Zagreb : Matica hrvatska, 1999. [Stoljeća hrvatske književnosti.]
- [Vrančić, Faust.] *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmati[c]ae, & Ungaricae*. Venetiis : Apud Nicolaum Morettum, 1595. [Pretisak. 6. izd. Zagreb : Novi Liber, 1992.]
- Vrančić, Faust. *Xivot nikoliko izabraniih divviicz / pò Fauštu Vvrancsichyu Bizkupu Csanadzkomu, Vvichniku Czeszarovu iztumacseen*. Romae : Apud Aloifium Zannettum, 1606. [Pretisak. Šibenik : Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, 1995.]
- Vrančić, Faust. *Hrvatsko-latinski rječnik : 1595 / postupkom obrata izradio i pogovor napisao Valentin Putanec*. 2. izd. Zagreb : Novi Liber, 1992. Str. 141–198. // *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmati[c]ae, & Ungaricae / [Faust Vrančić]*. Venetiis : Apud Nicolaum Morettum, 1595. [Pretisak. 6. izd. Zagreb : Novi Liber, 1992.]
- Vrančić, Faust. *Život nikoliko izabranih divic / priredili Josip Bratulić, Branimir Glavičić, Josip Lisac, Mirjana Šokota*. Šibenik : Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, 1995. [Knjižnica Baščina.]
- Vukušić, Stjepan ; Zoričić, Ivan ; Grasselli-Vukušić, Marija. *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*. Zagreb : Nakladni zavod Globus, 2007. [Velika hrvatska gramatika ; knj. 4.] [Biblioteka Jezični priručnici.]

On the Signs Above the Letters on Croatian Words in Vrančić's Dictionary

Abstract

In his five-language dictionary, *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum*, published in Venice (1595), Croatian polymath, inventor, and lexicographer Faust Vrančić (1551–1617), while recording Croatian words, occasionally used signs above the letters. He used three signs — acute, gravis, and circumflex — inherited from Greek grammars. This paper analyzes all Croatian words which are in Vrančić's dictionary marked by one of them. An attempt was made to understand the “meaning” of those signs, i.e. to discern whether in Vrančić's dictionary they are used consistently (invariably). This turning out to be the case, another issue appeared, concerning the possibility of a description of the accent system which had to be (or could have been) recorded by those signs. The analysis was conducted strictly within the corpus of the marked words, considering only their mutual relations, i.e. not examining the so called “comparative material” taken from some Croatian dialects (Putanec). The analysis, however, showed that such a description could not be done — even when the doubling of vowels and consonants in some Croatian words was taken into account — due to the unstable (variable) usage of the three signs. The Appendix contains a list of all marked words from Vrančić's dictionary, as well as the comparison with respective examples from Loderecker's *Dictionarium septem diversarum linguarum* (1605).

Ključne riječi: Faust Vrančić, prozodija, tupi znak, oštri znak, zavinuti znak, kratkosilazni naglasak, visokouzlazni naglasak, dugosilazni naglasak

Keywords: Faust Vrančić, prosody, gravis, acute, circumflex, short-falling accent, high-rising accent, long-falling accent